

ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ Τ.Ε.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες κτιρίων του Μεσοπολέμου στον
Πειραιά*

ΔΕΣΦΙΝΙΩΤΗ ΜΑΡΙΑ

A.M. : 39903

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΜΑΛΙΚΟΥΤΗ ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ

ΑΘΗΝΑ 2020

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φ/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Δεσφινιώση Μαρία, του Χρήστου φοιτητής του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω:

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονεμίσει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού δμήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της.».

Ο Δηλών

ΔΕΣΦΙΝΙΩΣΗ ΜΑΡΙΑ

Ημερομηνία

16-10-2020

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φ/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Δεσφινιώτη Μαρία του Χρήστου, φοιτητής του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω:

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονείμει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερόμενου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού βμήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της.»

Ο Δηλών

ΔΕΣΦΙΝΙΩΤΗ ΜΑΡΙΑ

Ημερομηνία

16-10-2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ABSTRACT

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1) ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.2) ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

2) ΚΤΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.1) ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ

2.2) ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

2.3) ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ

2.4) ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.4.1) ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΔΟΜΗ

2.4.2) ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

2.4.3) ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΤΙΡΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

3.1) ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ-ΕΞΩΘΥΡΩΝ

3.2) ΕΞΩΣΤΕΣ

3.3) ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΚΕΡ

3.4) ΠΡΟΕΞΟΧΕΣ ΣΤΕΓΗΣ

3.5) ΣΤΗΘΑΙΑ ΔΩΜΑΤΩΝ

3.6) ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΟΨΕΩΝ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή εργασία με τίτλο “Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες του Μεσοπολέμου στον Πειραιά” του τμήματος Πολιτικών Μηχανικών Τ.Ε. ΑΕΙ Δυτικής Αττικής , έχει σκοπό την καταγραφή , την ανάλυση και την ταξινόμηση των αρχιτεκτονικών λεπτομερειών με φωτογραφική και σχεδιαστική τεκμηρίωση. Στόχος είναι ο εμπλουτισμός των γνώσεων στα ζητήματα που αφορούν την κατασκευή , την υλικότητα και την χρήση των αρχιτεκτονικών λεπτομερειών κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

Η έρευνα και η καταγραφή των υφιστάμενων κτιρίων ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2018 και συνολικά χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί επιτόπια φωτογράφιση και παρατήρηση των κτιρίων τέσσερις φορές , καθώς και να γίνει άντληση βιβλιογραφικού υλικού από την βιβλιοθήκη της σχολής των Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ.

Η σύνθεση της εργασίας αποτελείται από τρία κεφάλαια για την αναλυτικότερη δυνατή περιγραφή του θέματος. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται συνοπτικά στην Αρχιτεκτονική του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα και ειδικότερα στην πολεοδομική και αρχιτεκτονική εξέλιξη του Πειραιά. Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται τα κτίρια τα οποία ομαδοποιούνται αναλόγως την χρήση , την κατασκευή και την λειτουργία τους σε δημόσια και ιδιωτικά. Έπειτα , γίνεται ανάλυση με βάση την κατασκευαστική δομή , τη λειτουργικότητα και την μορφολογία τους. Τέλος , στο τρίτο κεφάλαιο , περιγράφονται και αναλύονται οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες των όψεων των κτιρίων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Μαλικούτη Σταματίνα για την βοήθειά της , στην πορεία και στην διεκπεραίωση της εργασίας μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα , την περίοδο του Μεσοπολέμου , βρισκόταν σε οικονομοπολιτική αστάθεια και ταυτόχρονα σε μια ανάπτυξη στον τομέα της Αρχιτεκτονικής των κτιρίων και στην πολεοδομική της εξέλιξη. Εισήχθησαν διάφορα αρχιτεκτονικά ρεύματα από την Ευρώπη κατά σειρά , όπως η αρχιτεκτονική του Art Deco , ο Κλασικισμός , ο Εκλεκτικισμός και η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ο Πειραιάς κατά την εξεταζόμενη περίοδο , ξεχωρίζει για το λιμάνι του και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πραγματοποιείται η σημαντικότερη επέκτασή του με την ρυμοτόμηση νέων συνοικισμών. Συγκεκριμένα , ο Πειραιάς αναπτύσσεται από το εμπόριο , τη ναυτιλία και την βιομηχανία , προσελκύνοντας εργατικό δυναμικό και μαζί με την έλευση των προσφύγων , αυξάνεται ο αριθμός κατασκευής ιδιωτικών και δημόσιων κτιρίων. Τα ιδιωτικά και τα δημόσια κτίρια διακρίνονται κυρίως από τον Κλασικισμό , τον Εκλεκτικισμό και τον Μοντερνισμό με κύρια χαρακτηριστικά την συμμετρία , την τριμερή διαίρεση , τα πολυάριθμα διακοσμητικά στοιχεία , την διαφάνεια , τα κυλινδρικά σχήματα , τα δομικά υλικά κ.ά. με στόχο την καλή κατασκευαστική δομή τους , την σωστή λειτουργικότητα και την καθαρή μορφολογία τους. Η ποικιλία των αρχιτεκτονικών και οικοδομικών λεπτομερειών των κτιρίων είναι αξιοσημείωτη , καθώς δίνονταν μεγάλη έμφαση στην εξωτερική τους όψη. Η πλαισίωση των ανοιγμάτων , οι εξώστες , η μορφολογία των έρκερ , οι προεξοχές της στέγης , τα στηθαία των δωματίων και άλλα πρόσθετα διακοσμητικά στοιχεία μας αποκαλύπτουν τις κύριες και ευδιάκριτες αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες που κατασκευάζονταν την περίοδο του Μεσοπολέμου στον Πειραιά.

ABSTRACT

During the Interwar period, Greece was in economic and political instability but, at the same time, there was development in the field of Architecture of buildings and urban development, as well. Several architectural movements from Europe were introduced such as Art Deco architecture, Classicism, Eclecticism and Modern Architecture. During that period, what is special in Piraeus is the port and its most important expansion is at the beginning of the 20th century with the creation of new settlements. Particularly, Piraeus developed because of commerce, maritime shipping and industry and after the arrival of the refugees, the rhythm of construction of private and public buildings increased. The private and public buildings were characterised mostly by Classicism , Eclecticism and Modernism their main features being symmetry , tripartite division , numerous decorative elements , transparency , cylindrical shapes , constructive materials etc. with the purpose of having a good constructional structure , proper functionality and clear morphology. The variety of the architectural and constructional details of the buildings is remarkable as great emphasis was placed on the external appearance. The framing of the openings , the terraces , the morphology of the erkens , the protrusion of the roof , the parapets of the rooms and other additional decorative elements reveal the main and prominent architectural details that existed in Piraeus during the Interwar period.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 : Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο Ελληνικός Μεσοπόλεμος αναφέρεται μεταξύ 1921-1940 , δηλαδή από την έναρξη της Μικρασιατικής Καταστροφής έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Ελλάδα τότε ήταν πολιτικά και οικονομικά ασταθής , με κύρια χαρακτηριστικά α) τον ερχομό των Ελλήνων προσφύγων από την Μικρά Ασία και β) την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 , όπου μας επηρέασε σημαντικά. Όπως γνωρίζουμε από την ιστορία , από την μια μεριά οι πολιτικές αναταράξεις που επικρατούσαν έπαιζαν σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της αρχιτεκτονικής στη χώρα μας , με τα διαδοχικά πραξικοπήματα στην κυβέρνηση να έρχονται το ένα μετά το άλλο και η ανεργία να φτάνει στο απόγειο και από την άλλη παρατηρούμε μια ανάπτυξη και μια ώθηση προς το καλύτερο , προς μια Ελλάδα σύγχρονη.

Λόγω οικονομικοπολιτικών προβλημάτων που υπήρχαν στην Ελλάδα , ειδικά την περίοδο 1928-1932 όπου μάστιζε η οικονομική κρίση , δεν μπορούσε να συμπορευτεί με την αρχιτεκτονική του Δυτικού κόσμου με αποτέλεσμα να φτάνουν αργοπορημένες οι νέες τάσεις. Μια χαρακτηριστική τάση είναι η εισαγωγή οπλισμένου σκυροδέματος περίπου το 1900 , το οποίο μπορεί τώρα να είναι από τα βασικά υλικά για την ανέγερση μιας κατασκευής ενός κτίσματος , τότε ήταν δύσκολη η χρήση του λόγω του ότι οι εργολάβοι δεν είχαν τον κατάλληλο εξοπλισμό , η κατασκευή από μπετόν ήταν πολυδάπανη και γενικώς υπήρχε μια απειρία , μια σκέψη και μια ανασφάλεια για το αν αυτό το υλικό είναι κατάλληλο. Έτσι , η Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου λειτούργησε ως η αρχή της μετάβασης από τον Κλασικισμό στον Μοντερνισμό. *(Κουμανούδης,2002)*

Πολλοί αρχιτέκτονες , προσπάθησαν να φέρουν διάφορα είδη κινήματων , έχοντας σπουδάσει ή εργαστεί στο εξωτερικό , τα οποία είναι , α) η αρχιτεκτονική Art Deco , όπου εδώ διακρίνονται τα

γεωμετρικά σχήματα δηλαδή ο λεγόμενος «Κυβισμός» , β) ο Κλασικισμός , γ) ο Εκλεκτικισμός , στον οποίο έχουμε την ποικιλία στοιχείων και μορφολογίας πάνω σε ένα κτίριο (εικ.1) και δ) ο Μοντερνισμός , όπου ξεκάθαρα εκείνη την περίοδο χαρακτήριζε την Ελλάδα , τον οποίο τον βλέπουμε σε κτίρια με ισχυρή συμμετρία εύκολα αντιληπτός από το ευρύ κοινό. (<https://el.wikipedia.org>)

Εικ.1 : Το κτίριο του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων , στην οδό Λυκούργου & Αθηνάς 56 , Ομόνοια , ένα έργο του Β. Κουρεμένου

Ο όρος «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική» ήταν ένα κίνημα στο οποίο επικρατούσε η λογική του σύγχρονου , του ωραίου και του πρωτοποριακού κτιρίου. Έχουμε προχωρημένες κινήσεις για την εποχή κυρίως μόνο στα αστικά κέντρα όπως επίσης και συντηρητικές κινήσεις όπου εδώ βλέπουμε να κυριαρχεί κυρίως το μοτίβο της άγνοιας , της παιδείας και της απειρίας που είχαν τότε πολλοί τεχνίτες. Πολλοί γνωστοί αρχιτέκτονες , όπως ο Ν. Μητσάκης , υιοθέτησαν αυτή την οπτική ειδικά στην ανέγερση σχολικών κτιρίων.

Από τη μια έχουμε τα προσφυγικά κτίρια , από την άλλη έχουμε όψεις του Μοντέρνου Κινήματος και πολυκατοικίες , ακόμη και αστικές μονοκατοικίες και κτίρια παλαιότερων μορφολογικών τάσεων , βλέποντας έτσι τις τεράστιες διαφορές. Για αυτό το λόγο το 1920 ονομάστηκαν τα χρόνια αυτά (λόγω υπερβολής) “τρελά χρόνια” , όπως τα αναφέρει και ο κ. Κολώνας στο βιβλίο “Το Μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου του Στρατού” (εικ.2). Βέβαια δεν μπορούμε να παραλείψουμε

ότι στην Μεσοπολεμική Εποχή επικρατούσε ο ορθολογισμός , η ανάγκη για ένα λειτουργικό κτίριο που συνάδει με την κάλυψη πολλών αναγκών των ανθρώπων και οι νέοι τρόποι έκφρασης των αρχιτεκτόνων εκείνης της περιόδου. Έως ότου ιδρυθεί η πρώτη σχολή Αρχιτεκτόνων στην Ελλάδα το 1917 και αποφοιτήσουν οι πρώτοι αρχιτέκτονες περίπου το 1921 , όπου μέχρι προ ολίγου τα ηνία στις ανεγέρσεις κτιρίων τα είχαν οι εμπειροτέχνες , οι Πολιτικοί Μηχανικοί και οι Στρατιωτικοί Μηχανικοί της Ευελπίδων. (Κολώνας,2006 , Κουμανούδης,2002)

Εικ.2 : Το Μέγαρο Μετοχικού Ταμείου Στρατού επί της οδού Κολοκοτρώνη 13 , Αθήνα

<https://mts.army.gr/el>

Μετά το 1925 , με τους Έλληνες απόφοιτους της Αρχιτεκτονικής αλλά και τους αρχιτέκτονες που σπούδασαν στο εξωτερικό και γύρισαν στην πατρίδα τους , ξεκινάει μια περίοδος εξέλιξης , εκσυγχρονισμού , προσαρμογής στις νέες φόρμες και ευθυγράμμισης με τα νέα υλικά και αλλαγής προς το καλύτερο εννοώντας με βάση την λειτουργικότητα , την αισθητική , την κατασκευαστική μορφή του κτιρίου. Βλέπουμε την προσπάθεια να αντιμετωπίσουν πιθανά προβλήματα που υπάρχουν στα κτίρια , να αλλάξουν τα δομικά υλικά ανάλογα με τις δυνατότητες του καθενός , καθώς και να εμβαθύνουν στη μοντέρνα σύνθεση.

Γενικότερα όμως στην Ελλάδα , συναντάμε πολύ συχνά την αρχιτεκτονική των κτιρίων και στα αστικά κέντρα , πιο παραδοσιακή και πανομοιότυπη. Συγκεκριμένα την περίοδο του Μεσοπολέμου , ως επί το πλείστον κατασκευάζονταν λίθινα και πιο σπάνια ξύλινα κτίρια (κυρίως από τους πρόσφυγες). Η κατασκευή τους ήταν α) από ξύλινους δοκούς με ασβέστη , άμμο και μπετόν στην βάση και στον κορμό , β) με επίχρισμα ή *artificiel* (μίξη τσιμέντου με χρώμα , όπου το αποτέλεσμα του ήταν ένα χρώμα κιτρινωπό) , γ) συνήθως έκτιζαν μονοκατοικίες με μεγάλο κήπο ή διώροφα , όπου το ισόγειο ήταν η αποθήκη τους και ο πρώτος όροφος όπου διέμεναν είχε ξεχωριστή είσοδο και η πρόσβαση γίνονταν με τη βοήθεια της εξωτερικής σκάλας , δ) οι εξώθυρες ήταν ξύλινες ή σιδερένιες με μεγάλο βάρος και αρκετά διακοσμητικά στοιχεία, ε) οι ξύλινες στέγες ήταν κεραμοσκεπείς , στ) τα παντζούρια ήταν ξύλινα ή με σφυρήλατο κιγκλίδωμα , ζ) τα ανοίγματα ήταν πολλά και με μεγάλο ύψος και ο λόγος γιατί εσωτερικά τα κτίρια ήταν ψηλοτάβανα και η) το πάχος του εξωτερικού τοίχου έφτανε μέχρι τα 80-90 εκατοστά για λόγους μόνωσης.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

Αντίστοιχα , στην Αθήνα από το 1928-1937 παρατηρείται μια ανάπτυξη αφήνοντας πίσω για κάποιους τα διώροφα οικήματα για ένα οροφοδιαμέρισμα και με τον νόμο της οριζόντιας ιδιοκτησίας , ξεκινά η περίοδος των πολυώροφων κτιρίων (πολυκατοικίες). Με την συνιδιοκτησία ή αλλιώς οριζόντια ιδιοκτησία ενώνονται μικρά οικόπεδα και αυξάνεται ο όγκος του κτιρίου με κλειστές προεξοχές (έρκερ) ,δηλαδή αυξάνεται ο εκμεταλλεύσιμος χώρος κάθε ορόφου , με τον συνδυασμό μεγάλων υψών και συνεχών εξωστών με συμπαγή στηθαία. Ακόμη , είχαμε και τα περιβόητα για τότε ρετιρέ. Ήταν διαμερίσματα στο δώμα του πολυώροφου κτιρίου με ξεχωριστή είσοδο τα οποία συνέβαλαν και στην καλύτερη οπτική του κτιρίου όπως και ο φωτισμός και ο αερισμός των στενών οδών (εικ.3). (Γ. Λάββας, 1993)

Εικ.3: Πολυκατοικία στην οδό Σόλωνος ,Αθήνα

<http://www.arch.ntua.gr/>

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ

Ταυτόχρονα έχουμε εφαρμογή του σχεδιασμού και υλοποίησης σχολικών κτιρίων σε όλη την Ελλάδα , νοσοκομειακών κτιρίων και δημόσιων κτιρίων. Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω , ο αρχιτέκτονας Ν. Μητσάκης βρισκόταν σε μια ομάδα αρχιτεκτόνων (Πικιώνης , Καραντινός , Παναγιωτάκος κ.ά.) οι οποίοι ξεκίνησαν τις ανεγέρσεις σχολείων καθώς έπρεπε η παιδεία και η μόρφωση να μπει στα σπίτια όλων των Ελλήνων όπως έλεγε η κυβέρνηση του Βενιζέλου το 1928 (εικ.4). Το 1930 ξεκινούν να κτίζουν τις εγκαταστάσεις Υγείας και Πρόνοιας συμπεριλαμβανομένων των σανατόριων , γηροκομείων , ορφανοτροφείων και ψυχιατρείων. Επιπρόσθετα , δεν μπορούμε να παραλείψουμε την κατασκευή των δημόσιων κτιρίων τα οποία είναι οι τράπεζες , τα Μέγαρα και ο Ηλεκτρικός Σταθμός Πειραιά , ένα εξαιρετικό και επιβλητικό κτίριο στο λιμάνι. (Β. Κολώνας , 2006)

Εικ. 4 : Σχολικό κτίριο , στην οδό Λιοσίων & Μ. Βόδα , του αρχιτέκτονα

Κ. Παναγιωτάκος (1932-33)

Το 1929 ψηφίστηκε ο πρώτος ΓΟΚ (Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός) στην Ελλάδα , ο οποίος έπαιξε αδιαμφισβήτητα καθοριστικό ρόλο για την ομαλή ανέγερση κατασκευών και οριοθετεί πολύ πιο συγκεκριμένα τους όρους δόμησης. Πριν την έναρξη του ΓΟΚ , υπήρχαν νόμοι που καθόριζαν τα ύψη των οικοδομών , όπως το 1919 , που ψηφίστηκε νόμος περί το ύψος και το πλάτος του ορόφου , όμως ποτέ δεν εισήχθη κάποιος νόμος ολοκληρωτικά για μια κατασκευή. Έτσι ο πρώτος ΓΟΚ συνέβαλε αρκετά στις κατασκευές ώστε να μην υπερβαίνουν τα όρια δόμησης με την επιβολή προστίμου για κάθε παράβαση. Από το 1928 βέβαια , βλέπουμε μια ραγδαία αύξηση οικοδομών και ταυτόχρονα την μείωση πρασίνου στην πόλη της Αθήνας και αυτό επειδή είχαμε την αύξηση του πληθυσμού από την επαρχία στα αστικά κέντρα λόγω εργασίας και επίσης το 1927 ενέκριναν το χτίσιμο οικοδομών στους πρόσφυγες φτιάχνοντας έτσι πολλά κτίσματα , ακόμη και ολόκληρα χωριά. Η συμβολή των προσφύγων ήταν ουσιαστική καθώς είχαμε μια ουσιώδης εξέλιξη καθώς συνέβαλαν με την τεχνογνωσία τους σε αρκετούς τομείς και επιχειρήσεις δημιουργώντας έτσι νέα δεδομένα για την κοινωνία. (Κολώνας , 2006)

1.2 : ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Ο Πειραιάς την περίοδο του Μεσοπολέμου ήταν ουσιαστικά η βιομηχανική ζώνη της Αθήνας ή το μεγάλο προάστιό της , όμως και με έναν μεγάλο αριθμό μόνιμων κατοίκων αλλά και προσφύγων. Στην απογραφή τον Μάιο του 1928 οι μόνιμοι κάτοικοι έφταναν περίπου τους 250.000. Ο Πειραιάς διακρίθηκε σαν το πιο σημαντικό λιμάνι της Ελλάδας την περίοδο του 19^{ου} αιώνα , καθώς η αύξηση της οικονομίας του στο εμπόριο , τη ναυτιλία και τη βιομηχανία ήταν αξιοσημείωτη. Η σύνταξη του πρώτου πολεοδομικού σχεδίου έγινε το 1834 από τους αρχιτέκτονες Σταμάτη Κλεάνθη και Eduard Schaubert , όπου το τελειωτικό Σχέδιο Πόλεως διεκπεραιώνεται μετά τη σύνταξη λεπτομερούς τοπογραφικού , με την χάραξη νέων δρόμων και πλατειών στην πόλη.

Η χρονική περίοδος στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και αρχές του 20^{ου} αιώνα , χαρακτηρίζονται από ποικίλα ιστορικά γεγονότα στον Πειραιά. Η μεγάλη συρροή της εσωτερικής μετανάστευσης συμβάλει στην ανοδική πορεία του πληθυσμού της πόλης και κατ' επέκταση , στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου. Η υλοποίηση των υδραυλικών έργων και η κατασκευή αποχετευτικού ενισχύουν τα θέματα υγιεινής και καθαριότητας , βελτιώνοντας έτσι τη δημόσια υγεία με την κατασκευή πολλών Λαϊκών Λουτρών. Μετά από μία δεκαετία επιτυγχάνεται και η φωταγωγή των κεντρικών δρόμων από λάμπες αερίου. Η πρώτη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος ιδρύεται το 1889 στην Αθήνα , ενώ το 1933 επιτυγχάνεται και η ηλεκτροφώτιση των δημοτικών κτιρίων.

Ακόμη , η δημιουργία μεταφορικής υποδομής , δηλαδή η κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου , λειτούργησε αρχικά με τις γραμμές Πειραιάς – Αθήνα , Πειραιώς – Πατρών και Πειραιώς – Λαρίσης και μετ' έπειτα προς Βόρεια Ελλάδα και Ευρώπη. Συνέβαλε στην ενίσχυση της οικονομίας και του εμπορίου καθώς και στην καλύτερη πρόσβαση στην πόλη. Βελτιώνοντας τα έργα οδοποιίας με την χάραξη νέων δρόμων και με την κατασκευή πλατειών , πεζοδρομίων και

γεφυρών για τους πεζούς , η πόλη γίνεται πιο λειτουργική. Η διαμόρφωση των κεντρικών και περιφερειακών λεωφόρων τελειοποιείται μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα , ενώ ασφαλτοστρώνονται κατά το Μεσοπόλεμο.

Στην πολεοδομική εξέλιξη του Πειραιά , στα 1870 συνεισφέρει η διαμόρφωση της υποδομής του λιμανιού και η επέκτασή του. Συγκεκριμένα, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα γίνεται η ίδρυση των ναυπηγείων και η βελτίωση των λιμενικών εγκαταστάσεων από την Ακτή Μιαούλη έως την Ηετιώνεια Ακτή. Την περίοδο του Μεσοπολέμου , το 1923 , ανακηρύσσεται διεθνής διαγωνισμός για τις λιμενικές εγκαταστάσεις και την ίδρυση του ΟΛΠ (Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς) , καθώς μέσω της αύξησης του εμπορίου αναπτύσσεται η εμπορική ναυτιλία.

Υπήρξαν αρκετές μεταβολές και σημαντικές επεκτάσεις του Σχεδίου Πόλεως φτάνοντας στο σημείο της δημιουργίας νέων περιοχών. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα παρατηρείται μία ραγδαία επέκταση του Πειραιά , απαλλοτριώνοντας μεγάλα κομμάτια γης για την ρυμοτόμηση νέων συνοικισμών έξω από τα όρια του κέντρου. Οι ρυμοτομήσεις των περιοχών Καστέλας , Φρεαττύδας και Νέου Φαλήρου είχαν ήδη ολοκληρωθεί , ενώ η Πειραιϊκή Χερσόνησος εντάσσεται στο Σχέδιο Πόλεως το 1912 και ρυμοτομείται σε πολλά στάδια μέχρι το 1932. Δύο προτάσεις , το 1918 και το 1921 , από τον πολεοδόμο Στυλιανό Λελούδα για το Πολεοδομικό Σχέδιο της Αθήνας και του Πειραιά δεν ευνοήθηκαν , όμως το γεγονός με την έλευση των Μικρασιατών προσφύγων , ο Δήμος το 1928 δημοπρατεί την έκθεση της μελέτης επέκτασης του Σχεδίου Πόλεως του Πειραιά.

Με τον ερχομό των προσφύγων τον πρώτο καιρό , οι καταστάσεις ήταν πάρα πολύ δύσκολες , διότι κάθε ημέρα κατέφθαναν στο λιμάνι του Πειραιά κατά χιλιάδες , χωρίς να υπάρχουν καταλύματα φιλοξενίας , φτάνοντας περίπου στους 40.000 μέσα σε έναν μήνα. Με την πολιτική ρευστότητα που επικρατούσε και σε συνδυασμό με την βασιλεία , έψαχναν κέντρα φιλοξενίας να στεγάσουν και να περιθάψουν τον «τρομοκρατημένο» κόσμο. Χρειάστηκαν περίπου 5 χρόνια να αναδιοργανωθεί η Ελλάδα με τους πρόσφυγες , ώστε το 1927 τους

επετράπη να οικοδομήσουν και αυτοί. Μετά από πολλές ασθένειες , θέματα υγιεινής και πάρα πολλών προβλημάτων που επικρατούσαν λόγω των προσφύγων (επειδή πολλοί είχαν εγκατασταθεί στο λιμάνι) , η πολιτεία ξεκινά δίνοντάς τους δάνεια για την εγκατάστασή τους αλλά και τα εργαλεία (εικ.5).

Εικ.5 : Προσφυγική κατοικία στην Κοκκινιά

Πηγή : www.google.gr

Η αύξηση του πληθυσμού της πόλης , οι επεκτάσεις του Πολεοδομικού Σχεδίου , η συνεχής κατασκευή των έργων υποδομής και η ρυμοτόμηση εκτάσεων εκτός σχεδίου από ιδιώτες , πολλαπλασίαζαν την ανέγερση δημόσιων – ιδιωτικών ακινήτων αλλά και κατοικιών (εικ.6). Η άνοδος του εργατικού δυναμικού , καθώς και το πολιτισμικό και ποιοτικό υπόβαθρο του πληθυσμού , δρομολογούν στην ανέγερση ναών , εκπαιδευτικών ιδρυμάτων , ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας , διοικητικά κτίρια , βιομηχανικών εγκαταστάσεων κ.α. Πολύ σύνηθες φαινόμενα ήταν η ανοικοδόμηση επαγγελματικών Μεγάρων ή Στοών για την χρήση τους ως γραφεία , η αλλαγή χρήσης των κτιρίων από κατοικία σε επαγγελματικό χώρο και η βιομηχανία να επεκτείνεται στη βορειοδυτική περιφέρεια της πόλης. Ταυτόχρονα , αυξάνονται οι διατάξεις για τα κτίρια ειδικών κατηγοριών με υποχρεωτικές άδειες

δόμησης , με ρυθμίσεις για κατασκευές εντός και εκτός Σχεδίου Πόλεως και με περιορισμούς στην αυθαιρεσία με καταβολή φόρου.

Εικ.6 : Ο Πειραιάς την περίοδο του Μεσοπολέμου

Πηγή : www.google.gr

Από την άλλη μεριά , η μεγάλη αύξηση της κατασκευής των κατοικιών σημειώθηκε από τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα , καταφεύγοντας και αρκετοί στην ανέγερση δεύτερης κατοικίας λόγω του πυκνοκατοικημένου κέντρου. Οι οικισμοί στην περιοχή του Πειραιά (Κέντρο Πειραιά , Καστέλα , Φρεαττύδα , Τρούμπα , Πειραιϊκή , Νέο Φάληρο) χωρίζονται σε δύο περιόδους α) την περίοδο του 1922-1930 , όπου εδώ επικρατεί η οικοδόμηση μονώροφου και διώροφου κτιρίου και β) την περίοδο του 1931-1940 , όπου εδώ με βάση τον νόμο της οριζόντιας ιδιοκτησίας κατασκευάζονται πολυκατοικίες μεγαλύτερες σε πλάτος από τα διαμερίσματα φτάνοντας τις 2.218 κατοικίες ειδικά την περίοδο του 1934-1936. (Αθήνα 1985 , Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης)

Στην πρώτη περίοδο , παρατηρούνται μονώροφες ή διώροφες κατοικίες με πλήρης ή ανεξάρτητους ορόφους , υπερυψωμένα ισόγεια με υπόγειο και σοφίτα και πλήρη κάλυψη του οικοπέδου. Ο Κλασικισμός με την υπερβολή των διακοσμητικών στοιχείων , την κατακόρυφη συμμετρία της όψης και ο Εκλεκτικισμός με την τριμερή κατά το ύψος διαίρεση και την συνεχή τοποθέτηση διακοσμητικών , είναι μορφές που αναδεικνύουν την συγκεκριμένη περίοδο. Τα Μέγαρα και οι επαύλεις είχαν αυστηρή συμμετρία , καθώς ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα , οι οποίοι ήταν λάτρεις του Κλασικισμού. Όπως

επίσης τα μεσαία κοινωνικά στρώματα και ορισμένα δημόσια κτίρια είχαν κλασικιστικά στοιχεία. Τα επαγγελματικά κτίρια είχαν διαφορετική και πιο εξελιγμένη αρχιτεκτονική από τις κατοικίες , με την χρήση νέων υλικών και μεθόδων και με την ευέλικτη κάτοψή τους. Μεγάλα ανοίγματα , επίπεδες όψεις και ψηλές παραστάδες , συνθέτουν το εξωτερικό περίβλημα των κτιρίων. (Μαλικούτη, 1999)

Στην δεύτερη περίοδο , με το νόμο περί οριζόντιας ιδιοκτησίας και την εφαρμογή του πρώτου ΓΟΚ , αυξάνεται ο αριθμός κατασκευής πολυώροφων κτιρίων , μονοκατοικιών και επαγγελματικών κτιρίων. Με το επόμενο βήμα από τον Εκλεκτικισμό στον Μοντερνισμό , απομακρύνονται κάθε λογής διακοσμητικών στοιχείων , κάνοντας την εξωτερική όψη των κτιρίων πιο καθαρή και επίπεδη. Παρατηρούμε πλέον , καμπύλες συναντήσεις τοίχων , μοντέρνα κιγκλιδώματα , το χρώμα στην εξωτερική τοιχοποιία ακμάζει μαζί με το επίχρισμα , η αλλαγή κεραμοσκεπής σε δώμα με στηθαίο , οι περίοπτες πέργκολες και φυσικά , τα περίτεχνα έρκερ (κλειστές προεξοχές) με κυλινδρική , ορθογώνια ή πολυγωνική μορφή.

Συμπερασματικά , ο Πειραιάς την περίοδο του Μεσοπολέμου είχε πολλές διακυμάνσεις στην εξέλιξή του ως Δήμος και στην ανέγερση οικοδομών με την ποικιλία μορφολογιών τους. Η γεωγραφική του θέση , σε σχέση με την απόστασή του από την Αθήνα και με το λιμάνι του , αναμφίβολα έπαιξε σημαντικό ρόλο για την πορεία του (εικ.7,8). Αξιοσημείωτο βέβαια είναι η διατήρηση πολλών κτιρίων μέχρι σήμερα (Ηρώων Πολυτεχνείου , Σχιστής , Βασιλέως Παύλου , Βασιλέως Γεωργίου , Κουντουριώτη κ.α.) , καθώς έτσι διατηρείται αναλλοίωτη η ιστορία της πόλης του Πειραιά.

Εικ. 7,8 : Αεροφωτογραφίες , Πειραιάς 1930 (www.google.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

Η αρχιτεκτονική στα χρόνια του Μεσοπολέμου , διακρίνεται εμφανέστατα σε αρκετά μεγάλη κλίμακα του Πειραιά και το βλέπουμε αυτό από τα χαρακτηριστικά κτίρια της τότε εποχής , από τα διατηρητέα και τα μη , τις διπλοκατοικίες ή τις τριπλοκατοικίες , τις πολυκατοικίες και φυσικά τα δημόσια κτίρια.

Τα κτίρια αυτά , διακρίνονται από την εξωτερική μορφολογία τους , την κατασκευή τους και την λειτουργικότητά τους , με μεγάλο επηρεασμό από το κίνημα της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής , ειδικά την δεκαετία του 1930 , όπου εδώ πραγματοποιείται μια κίνηση αποκοπής από τα διακοσμητικά εξωτερικά στοιχεία , δηλαδή μια πιο απλοποιημένη εξωτερική τοιχοποιία και σιγά σιγά παρατηρούμε μια απομάκρυνση από την τριμερή καθ' ύψος διαίρεση του κτιρίου (βάση , κορμός , στέψη).

Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα και την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα , η ελληνική αρχιτεκτονική στηρίζεται ναί μεν στις καλλιτεχνικές επιρροές που καταφθάνουν κυρίως από την Ευρώπη αλλά και στα στοιχεία από την ελληνική ιστορία και για αυτόν τον λόγο , μέχρι το 1925 επικρατούσε μια ασαφής κατάσταση για την επικράτηση του κινήματος του Μοντερνισμού.

Όμως, ο συνδυασμός με την εφαρμογή του πρώτου ΓΟΚ το 1929 και με το Προεδρικό Διάταγμα το 1934 για τα ανώτατα ύψη της αστικής κατοικίας , έφερε ως αποτέλεσμα τις καθοριστικές αλλαγές από συθέμελα στην αρχιτεκτονική των κτιρίων αλλά και τον έλεγχο για την αυθαίρετη δόμηση. *(Κολώνας, 2006, Λάβθας Γ., 1993)*

2 : ΚΤΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.1 : ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ

Στα κτίρια που αναφέρονται παρακάτω , χωρίζονται σε δημόσια και ιδιωτικά , και αυτό γιατί με βάση την εξωτερική διάρθρωσή τους , την μορφή τους και τον λόγο της χρήση τους που ανεγείρονταν , μπαίνουν αυτόματα από μόνα τους σε αυτές τις δύο κατηγορίες.

Τα δημόσια κτίρια γενικώς , είναι επηρεασμένα από τον Κλασικισμό σε διάφορες μορφές και από την Μοντέρνα Αρχιτεκτονική μετέπειτα , τα οποία έπρεπε να έχουν σωστή λειτουργική συμπεριφορά , σωστό αερισμό και φωταγώγηση. Το ευτύχημα είναι ότι αρκετά από αυτά έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα και υπάρχουν ακόμη και σήμερα. *(Κολώννας, 2006)*

2.1.1 : ΤΡΑΠΕΖΕΣ

A) ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οι περισσότερες τράπεζες είχαν επιρροές από το Μοντέρνο Κίνημα και κυρίως από τον Κλασικισμό. Αντιπροσωπευτικό έργο είναι η **Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος** και βρίσκεται στη γωνία των οδών Μακράς Στοάς και Εθνικής Αντιστάσεως 3 , ακριβώς δίπλα στο κτίριο NAT , το οποίο κτίστηκε περίπου το 1929.

Έχει μια μοναδική πρόσοψη με μια ελαφρώς καμπυλότητα προς το εσωτερικό, η οποία βρίσκεται ακριβώς στη γωνία των οδών και ελαφρώς πιο υπερυψωμένη στο δώμα. Η βάση του κτιρίου ξεχωρίζει από το υπόλοιπο κτίριο , με συμμετρικά και μεγάλα σε ύψος ανοίγματα , καθώς και ένα οριζόντιο γύψινο στηθαίο. Επίσης στην πρόσοψη , στον πρώτο όροφο διακρίνουμε έναν μόνο πρόβολο με γύψινα κάγκελα , στον δεύτερο όροφο υπάρχουν τρία ανοίγματα όπου στο πρέκι τους υπάρχει ένα διακριτικό κόσμημα και οι υπόλοιποι όροφοι είναι πανομοιότυποι. Όπως ακριβώς και στις δύο όψεις του κτιρίου , από τον πρώτο όροφο και πάνω , βλέπουμε οκτώ συνεχή ανοίγματα

πανομοιότυπα μεταξύ τους και όλα μαζί μέσα σε ένα νοητό πλαίσιο. Διακρίνεται από μία απλότητα και μία συμμετρία χωρίς εμφανή στηθαία και κανένα σχεδόν διακοσμητικό στοιχείο (εικ. 9,10,11,12).

Εικ.9

Εικ.10

Εικ.11

Εικ.12

Εικ. 9,10,11,12 : Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Β) ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Το πρώην **Μέγαρο της Εμπορικής Τράπεζας** (όπου τώρα εκεί στεγάζεται η Alpha Bank) , είναι επί της οδού Μακράς Στοάς , έναντι του Ι.Ν. Αγίας Τριάδος.

Σε αυτό το κτίριο καταλαβαίνουμε εμφανέστατα την αρχή βάση , κορμός και στέψη (εικ.13,14). Η βάση του είναι διακοσμημένη από οριζόντιες ραβδώσεις στο επίχρισμα , με τρία μεγάλα ανοίγματα για καλύτερο φωτισμό. Η εξαιρετική είσοδος με τη μαρμαρίνη πλαισίωση , ελαφρώς προεξέχουσα και μιας απλής μορφής επίστεψης με διακριτικό διάκοσμο (εικ.15). Ο κορμός έχει μια αυστηρή συμμετρία με κάθετα υποστυλώματα σε όλο το μήκος του κτιρίου , στις ποδιές του 1^{ου} ορόφου υπάρχουν μικρά γύψινα στηθαία και στην στέψη του κτιρίου βλέπουμε μια εμφανής προεξοχή (γείσο) που την ξεχωρίζει από το υπόλοιπο κτίριο (εικ.16) , ενώ το στηθαίο διακρίνεται μόνο από την

μεριά της πρόσοψης (εικ.17). Μέχρι πριν κάποια χρόνια , η μόνη επέμβαση στο κτίριο που έχει γίνει , είναι το χρώμα στην μπροστινή όψη του.

Εικ. 13 : Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος , Πειραιάς 1952

(Πηγή : www.google.gr)

Εικ. 14

Εικ.15

Εικ.16

Εικ.17

Εικ.14,15,16,17 : Εμπορική Τράπεζα , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.1.2 : ΚΤΙΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

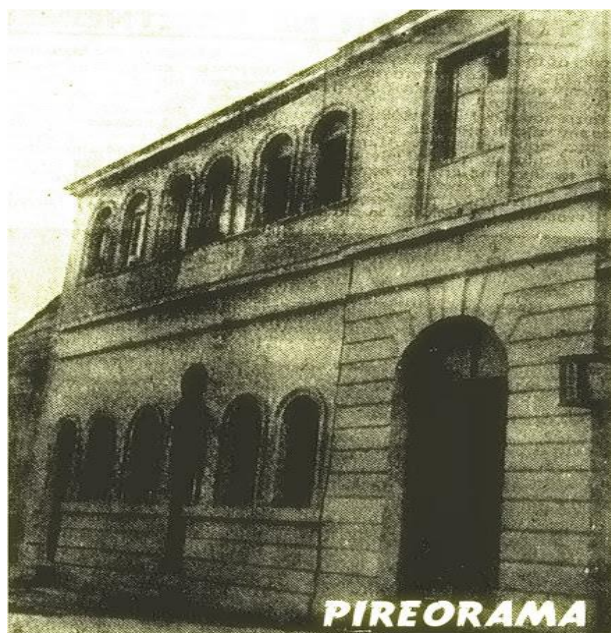
Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου με τον ερχομό των προσφύγων και το γεγονός το ότι πολλά σπίτια δεν είχαν κάποιο λουτρό για την καθημερινή υγιεινή τους , δημιουργήθηκαν τα λεγόμενα Λαϊκά Λουτρά ή Λαϊκά Υπνωτήρια τα οποία εξασφάλιζαν μια περίθαλψη όσον αφορά το μπάνιο , το πλύσιμο των ρούχων και τον ύπνο σε εκατοντάδες οικογένειες προσφύγων και βιοπαλαιστών. (pireorama.blogspot.com)

Όλα τα κτίρια δημόσιας υγείας , σανατόρια , κέντρα περίθαλψης κλπ , διακρίνονται από την απλή μορφολογία τους στο εξωτερικό περίβλημα χωρίς διακοσμητικές προσθήκες , με μεγάλα ανοίγματα για καλό αερισμό και φωτισμό , αλλά και τη σωστή λειτουργία τους εσωτερικά για καλή ακουστική και θερμική μόνωση.

A) Το 1934 στην συμβολή των οδών Νοταρά και Μπουμπουλίνας ιδρύθηκε ένα **Λαϊκό Υπνωτήριο** με το σύνολο των 50 κλινών , το οποίο φαίνεται να είναι επηρεασμένο από τον Μοντέρνο Κίνημα και τον Εκλεκτικισμό. Το επίχρισμα φαίνεται λείο , ενώ στη βάση του κτιρίου και στην είσοδό του παρατηρούμε τις οριζόντιες διαγραμμίσεις αυτού.

Βλέπουμε καθαρά την προεξοχή στην δεξιά πτέρυγα , με την είσοδο στο ισόγειο και ένα μεγάλο άνοιγμα στον 1^ο όροφο. Ο διακριτικός κοσμήτης στην μέση του κτιρίου είναι εμφανής και τα παράθυρα του κτιρίου όπως και η είσοδος είναι συμμετρικά ως προς την μορφή τους , δηλαδή είναι θολωτά. Δυστυχώς πλέον, το κτίριο αυτό δεν υπάρχει και αυτό δυσκολεύει λίγο στην αποτύπωση της μορφής του από ασπρόμαυρες φωτογραφίες (εικ.18).

Εικ.18 : Λαϊκό Υπνωτήριο , Νοταρά και Μπουμπουλίνας , Πειραιάς

Πηγή : www.pireorama.blogspot.com

Β) Το δεύτερο **Λαϊκό Λουτρό** που υπάρχουν στοιχεία για αυτό , είναι επί των οδών Χατζηκυριακού και Κλεισόβης. Το συγκεκριμένο ήταν απλής μορφής ορθογώνιο κτίριο , με σοβά αντί του επιχρίσματος , με ελάχιστα , μικρά και όχι συμμετρικά σε όλες τις όψεις ανοίγματα , δύο θολωτοί είσοδοι και από πάνω σε όλο το μήκος του κτιρίου βλέπουμε την τετράριχτη κεραμοσκεπή , σύνηθες φαινόμενο για μη πολυέξοδες δαπάνες. Το κτίριο αυτό σήμερα λειτουργεί ως Δανειστική Βιβλιοθήκη του Δήμου Πειραιά (εικ.19,20).

Εικ.19 : Λαϊκό Λουτρό , Χατζηκυριακού & Κλεισόβης , Πειραιάς

Πηγή : www.pireorama.blogspot.com

Εικ.20 : Λαϊκό Λουτρό , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.1.3 : ΚΤΙΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Από το 1928-1932 , μπαίνει σε εφαρμογή το νομοσχέδιο για την ανέγερση σχολικών κτιρίων με στόχο την βέλτιστη και υποχρεωτική μόρφωση των μαθητών. Ήδη από την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα είχε ξεκινήσει η οικοδόμησή τους με τα σχολικά εκπαιδευτήρια να διαδέχονται τους τύπους Καλλία , βασισμένα στη νεοκλασική τυπολογία (μονώροφα κτίρια με νεοκλασική διακόσμηση όπως γείσα , παραστάδες , κιονόκρανα , αετώματα κλπ.) , όπου από τα αμέσως επόμενα χρόνια παρατηρείται ήδη μια απαλλαγή από αυτούς. Αναλυτικότερα , τα

σχολεία που κτίστηκαν την τετραετία 1928-1932 , ήταν και εκείνα που διακρίθηκαν και στο εξωτερικό για την κατασκευή τους. Τα σχολικά κτίρια ήταν αδιαμφισβήτητα τα πιο χαρακτηριστικά έργα της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής. Βασικές αρχές για την ανέγερσή τους ήταν η σωστή λειτουργικότητα , το κόστος της κατασκευής τους να είναι όσο το δυνατόν χαμηλότερο και επίσης η κατασκευή τους να είναι γρήγορη. (Κολώνας, 2006) Η διαφάνεια , τα μεγάλα ανοίγματα , η λιτή μορφή του , η πιλοτή σε κάποια από αυτά και ο συνδυασμός περίπλοκων όγκων , μας δείχνει το σκεπτικό των αρχιτεκτόνων και των μηχανικών , καθώς και την επιρροή των. Παρατηρούμε , το απλό αλλά ταυτόχρονα και το αυστηρό ύφος των σχολικών κτιρίων , που έπρεπε να έχουν. Το μπετόν έχει κυρίαρχο ρόλο για την κατασκευή τους ώστε να υποστηρίζεται η έννοια του οικονομικού , καθώς για αρκετούς αρχιτέκτονες , όπως ο Δημήτρης Πικιώνης , δίνουν έμφαση στον τόπο όπου θα χτιστεί το κτίριο και στον προσανατολισμό του. (Πετρίδου Β., Ζιρώ Ό., 2015)

Ένα από αυτά είναι η **Ιωνίδειος Σχολή** του Πειραιά. Η αρχική ανέγερσή του ήταν το 1847 , όμως το 1932 κατεδαφίζεται για να οικοδομηθεί στη θέση του η “Σχολή Μέσης Εκπαιδύσεως Πειραιά” . Διακρίνουμε τρεις απλούς όγκους σχήματος ‘Π’ , με έναν εξ αυτών να έχει έναν όροφο παραπάνω από τους υπόλοιπους. Μεγάλα , συνεχή και συμμετρικά ανοίγματα εμπρός και πίσω των όψεων για τον βέλτιστο αερισμό , φωτισμό , υγιεινής και λειτουργικότητας , ενώ στο ισόγειό του βρίσκονται μια σειρά καταστημάτων για την ενίσχυση της Σχολής (εικ.21).

Εικ.21 : Ιωνίδειος Σχολή , Σωτήρος Διός 17 , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.1.4 : ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ

Το **Μέγαρο NAT** (Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο) κτίστηκε το 1934 στη συμβολή των οδών Εθνικής Αντιστάσεως και Μακράς Στοάς , ενώ η ίδρυση του είχε ήδη πραγματοποιηθεί από το 1861 , με σκοπό την κοινωνική μέριμνα και προστασία του Έλληνα ναυτικού.

Η μορφολογία του πενταόροφου αυτού κτιρίου είναι επηρεασμένη από τον Εκλεκτικισμό καθώς φέρει την τριμερούς διαίρεση , αλλά και με αρκετά μοντέρνα και νεοκλασικά στοιχεία.

Επιβλητικά στοιχεία που καθλώνουν τον παρατηρητή είναι οι Κορινθιακού Ρυθμού κίονες στις τρεις από τις τέσσερις όψεις του και το αέτωμα με πλήρη θριγκό , στην όψη η οποία βρίσκεται επί της οδού Βασιλέως Γεωργίου. Ο ουρανός του καταέτιου γείσου περιμετρικά του κτιρίου , τονίζεται με έναν ανάγλυφο διάκοσμο και η ζωφόρος με δωρικά κυμάτια (εικ.22,23).

Η βάση του κτιρίου διαθέτει περιμετρικά οκτώ εισόδους , δύο σε κάθε πλευρά , με μαρμάρινη πλαισίωση , ενώ οι εξώθυρες και τα ανοίγματα προστατεύονται από κιγκλιδώματα. Οι ραβδώσεις του επιχρίσματος που διακρίνονται στη βάση του είναι ένα από τα μοντέρνα στοιχεία , όπως επίσης και οι φεγγίτες στο υπέρθυρο και στο κάτω μέρος του πρεκίου των ανοιγμάτων. Ακόμη , στα ανοίγματα του κορμού δεν χρησιμοποιείται πλαισίωση και ούτε κάποιο διακοσμητικό στοιχείο , τα οποία είναι σύνηθες φαινόμενα του Μοντερνισμού (εικ.24).

Εικ.22

Εικ. 23

Εικ.24

Εικ. 22,23,24 : Μέγαρο NAT , επί των οδών Εθνικής Αντιστάσεως και Μακράς Στοάς ,
Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.2 : ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

2.2.1 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

Α) Στη συμβολή των δρόμων Φίλωνος και Νοταρά , βρίσκεται ένα από τα πιο σημαντικά κτίρια του Πειραιά αλλά και όλης της Ελλάδας , το **Μέγαρο Σπυράκη** και αυτό γιατί , είναι από τα πρώτα κτίρια που φτιάχτηκαν με μπετόν εκείνη την εποχή. Από τις αρχές του 1920 έχουν ήδη εγκατασταθεί πολλά γραφεία και το 2013 έχουμε την ολοκλήρωση της πρώτης ολικής ανακαίνισης των περίπου 3.700 τμ , όπου σήμερα φιλοξενεί ένα κατάστημα με είδη ρουχισμού (εικ.25).

Ένα νεοκλασικού τύπου κτίριο , με απλό και συνάμα διακριτικό διάκοσμο στην επάνω μεριά της πλαισίωσης των ανοιγμάτων , τα μπαρόκ φουρούσια στους εξώστες , τα μαντεμένα κιγκλιδώματα με τους δικέφαλους αετούς στο κέντρο τους και την άψογη αλλά και αυστηρή συμμετρία μεταξύ των ανοιγμάτων στον κορμό του κτιρίου (εικ.26). Το περιμετρικό διάζωμα (κοσμήτης) που υπάρχει στον κορμό και στην στέψη του κτιρίου μας δείχνει ότι ξεχωρίζει τον τριμερή

οριζόντιο διαχωρισμό , όπως επίσης και οι κυλινδρικές γωνιακές αρθρώσεις που μαζί με όλα τα παραπάνω , είναι στοιχεία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και αντίληψης , δηλαδή η ταυτότητα εκείνης της δεκαετίας του 1920-1930.

Εικ.25

Εικ.25,26 : Μέγαρο Σπυράκη , Βασ. Γεωργίου-Φίλωνος και Νοταρά , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Β) Το Μέγαρο Κανέττη βρίσκεται επί των οδών Σωτήρου Διός και Ηρώων Πολυτεχνείου , λειτουργώντας αρχικά σαν εμπορικό κατάστημα από τον Ηλία Κανέττη και αργότερα από των ΑΚΡΟΝ-ΚΡΥΣΤΑΛ-ΙΛΙΟΝ.

Το αξιοθαύμαστο κεντρικό κυλινδρικό τμήμα του κτιρίου το οποίο επεκτείνεται στο δώμα με έναν νοητό “τρούλο” και έχοντας στη βάση την κύρια είσοδο , λειτουργεί σαν άξονας με τις πλάγιες όψεις να πακτώνονται σε αυτόν. Ο συνδυασμός με τη θολωτή πλαισίωση των ανοιγμάτων στην βάση και στον κορμό του και το ρετιρέ στο δώμα του , είναι στοιχεία της αρχής του Μοντερνισμού με πολύ λίγες εκλεκτικιστικές νότες , οι οποίες είναι ο κοσμήτης και το γέισο με διάκοσμο διαιρώντας το κτίριο σε βάση , κορμό και στέψη. (εικ.27,28)

Εικ. 27

Εικ.28

Εικ.27,28 : Μέγαρο Κανέττη , επί των οδών Σωτήρου Διός και Ηρώων Πολυτεχνείου , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.2.2 : ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

A) ΜΕΓΑΡΟ ΑΔΕΛΦΩΝ ΒΑΤΤΗ

Το κτίριο βρίσκεται στο λιμάνι του Πειραιά επί των οδών Ακτής Μιαούλη και Μπουμπουλίνας , το οποίο κτίστηκε το 1924 και λειτούργησε αρχικά ως ξενοδοχείο και γραφεία , όπου σήμερα στεγάζεται εκεί το υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας. Αρχιτέκτονας αυτού του κτιρίου ήταν ο Αλέξανδρος Νικολούδης , οπότε καταλαβαίνουμε ότι το κτίριο αυτό , μορφολογικώς , είναι επηρεασμένο από τον Εκλεκτικισμό με μπαρόκ στοιχεία, καθώς ήταν πεπεισμένος θιασώτης της Beaux Arts.

Η βάση του ξεχωρίζει για τα θολωτά ανοίγματα και τις συμμετρικά οριζόντιες διαγραμμίσεις από αρτιφισιέλ επίχρισμα σε όλη την περίμετρο. Όσον αφορά τον κορμό του , στον 1^ο όροφο , φαίνεται σε όλα τα ανοίγματα η επίστεψη με πλήρη θριγκό και αέτωμα , δηλαδή αποτελείται το κάθε άνοιγμα με το γείσο , την ζωφόρο και το επιστύλιο , καθώς και γύψινους εξώστες. Στον αμέσως επόμενο όροφο έχουμε μιας πιο απλής μορφής ανοίγματα με ένα διακοσμητικό στοιχείο , τα μαντεμένα κιγκλιδώματα με περίτεχνα σχέδια (εικ.31) και όλοι οι εξώστες με μπαρόκ φουρούσια. Στη συνέχεια , διακόπτεται η επαφή του 2^{ου} και του 3^{ου} ορόφου με έναν κοσμήτη και ο 3^{ος} και 4^{ος} όροφος διακρίνονται για την διαφορετικότητά τους με το υπόλοιπο κτίριο με την προσθήκη κίωνων Κορινθιακού Ρυθμού και το γείσο όπου οριοθετεί την στέψη (εικ.29). Τέλος , επί της οδού Μπουμπουλίνας στις δύο γωνίες του Μεγάρου , διαχωρίζονται με το κυλινδρικό τους σχήμα , ελαφρώς προεξέχουσες από το υπόλοιπο κτίσμα , με τις κύριες εισόδους του κτιρίου , τέσσερα οβάλ διακοσμητικά στοιχεία στον τελευταίο όροφο (εικ.30,32) και τους φεγγίτες στο πλάι. Στοιχεία που μας δείχνουν την επιρροή και από τον Μοντερνισμό , που κυριαρχούσε

εκείνα τα χρόνια στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου.

Εικ.29

Εικ.30

Εικ.31

Εικ.32

Εικ.29,30,31,32: Μέγαρο Βάττη , Ακτής Μιαούλη και Μπουμπουλίνας , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Β) ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ “ΑΙΝΟΣ”

Πρόκειται για ένα οικοδόμημα καθαρά επηρεασμένο από την Μοντέρνα Αρχιτεκτονική , όσον αφορά την μορφολογία του. Δυστυχώς , από τις γιγαντοαφίσες που έχουν τοποθετηθεί , δεν φαίνεται ξεκάθαρα όλη η πρόσοψή του. Είναι ένα καθαρό κτίριο , χωρίς πρόσθετα διακοσμητικά στοιχεία , εκτός από τους εξώστες με τα φουρούσια και τα κιγκλιδώματα με τον εξαιρετικό διάκοσμο. Δύο ξεκάθαροι όγκοι ο ένας πιο ψηλός από τον άλλον , συνθέτουν ένα κτίσμα που χαρακτηρίζει την εποχή της διαφάνειας και της λειτουργικότητας (εικ.33,34).

Εικ.33

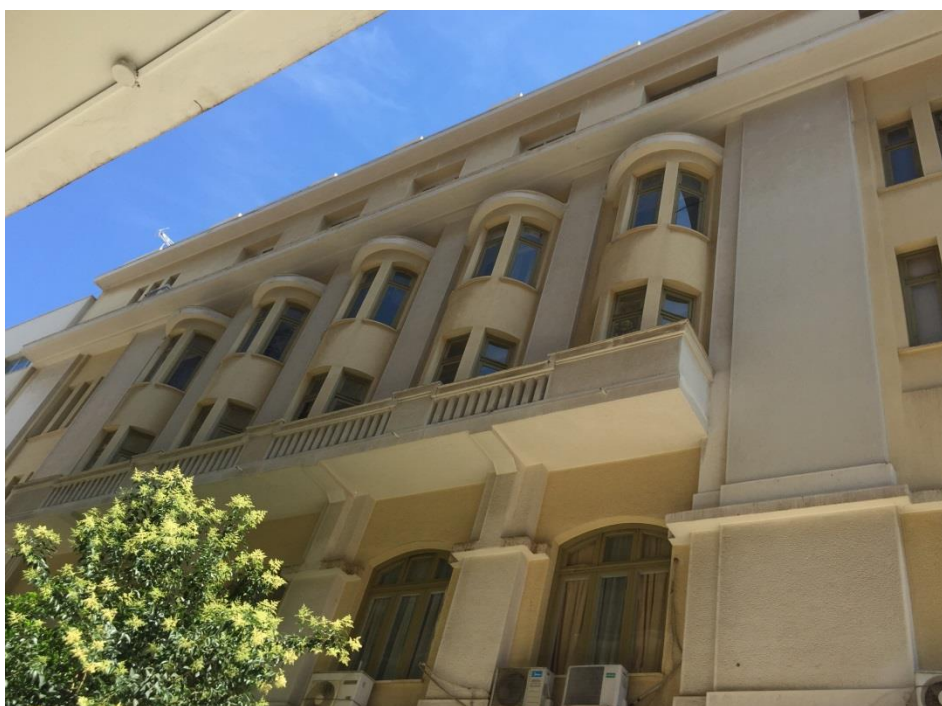
Εικ.34

Εικ.33,34 : Ξενοδοχείο Αίνος , Εθν. Αντιστάσεως 14 , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.2.3 : ΠΕΙΡΑΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Η ίδρυση του Πειραιϊκού Συνδέσμου έγινε το 1894 , όμως το 1935-1938 πραγματοποιήθηκε η ανέγερσή του μετά από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό και η αλλαγή στέγης του , στην οδό Σωτηρίου Διός και Καραϊσκού , όπου βρίσκεται και σήμερα. Το κεντρικό και ελαφρώς καμπυλωτό μέρος της εμπρόσθιας όψης του κτιρίου , με τα συμμετρικά αλλά ταυτόχρονα ασύμμετρα ανοίγματα , μας δίνει την μορφή μιας νοητής σκάλας που μπορεί να υπάρχει στο εσωτερικό του (εικ.36,37). Στην πλαϊνή όψη του , διακρίνονται πέντε κυλινδρικά έρκερ σε συνδυασμό με ένα στηθαίο (εικ.35) , οι φεγγίτες , τα θολωτά παράθυρα στον 1^ο όροφο και οι προεξοχές που διαχωρίζουν εμφανώς τον κορμό , την βάση και την στέψη.

Εικ.35

Εικ.36

Εικ.37

Εικ.35,36,37 : Πειραιϊκός Σύνδεσμος , Σωτήρου Διός και Καραϊσκού , Πειραιϊας

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.2.4 : ΜΟΝΟΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Από το 1925-1930 στον Πειραιά , οικοδομήθηκαν συνολικά 5.584 κατοικίες κυρίως μεσαίας οικονομικής τάξης. Οι μεσοπολεμικές αστικές μονοκατοικίες χαρακτηρίζονται από τον Κλασικισμό , τον Εκλεκτικισμό και τον Μοντερνισμό. Δίνουν βάση στον ορθολογισμό , στην λειτουργική διάρθρωση του κτίσματος και την οικονομική κατασκευή , δηλαδή με την λογική και την σωστή χωροθέτηση των δωματίων εξασφάλιζαν τον σωστό και καλό αερισμό , φωτισμό και υγιεινή. Διακρίνονται , σε ισόγεια ή δώροφα κτίρια , σε διπλοκατοικίες ή τριπλοκατοικίες και πιο σπάνια συναντάμε δώροφη κατοικία με κάποιο κατάστημα στο ισόγειό της (εικ.38,39).

Χρησιμοποιούσαν τα νέα οικοδομικά υλικά και τεχνοτροπίες όπως ο χάλυβας , το σκυρόδεμα , το γυαλί , το κρύσταλλο , το αρτιφισιέλ επίχρισμα κλπ. , υιοθετώντας έτσι τις σύγχρονες μεταβάσεις της νεώτερης αρχιτεκτονικής. Συνήθως , οι περισσότερες κατοικίες είχαν εμβαδόν 78-110τμ , με δύο κυρίως δωμάτια και έναν μεγάλο χώρο για σαλόνι – κουζίνα (εικ.40,41) . Η στέγη ήταν κεραμοσκεπής , οι εξώστες πάνω σε φουρούσια ενώ λίγο αργότερα το δώμα “απογυμνώνεται” και τοποθετούνται πέργκολες ή περιστύλια και πλήρη στηθαία δίνοντάς μας την αίσθηση του μοντέρνου. *(Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης , Αθήνα 1985 , Λάβθας Γ. , 1993)*

Η μορφή της όψης του κτιρίου αποτελείται από συμπαγής και (ημι)κυλινδρικούς όγκους , την προσθήκη μιας κλειστής προεξοχής (έρκερ) , την συμμετρία των ανοιγμάτων , τις λιτές γραμμές και την τονικότητα στην λειτουργία του. Ακόμη , με εξωτερικά κλιμακοστάσια , περίοπτες εισόδους και προβόλους με τα σφυρήλατα κάγκελα , σίγουρα μπορούμε να πούμε ότι ακολουθούν την πορεία του Μοντερνισμού και του Εξπρεσιονισμού της Ευρώπης και τα οποία είναι από τα πιο εμφανή χαρακτηριστικά του (εικ.42,43,46,47).

Αρχικά , η διακόσμηση των κτιρίων εξωτερικά ήταν νεοκλασικίζοντα τύπου (αετώματα , κίονες κλπ) , με διακοσμητικά στοιχεία περιμετρικά των ανοιγμάτων , στον κορμό και την στέψη. Τα

γείσα φέρουν διακριτική διακόσμηση , οι εξώθυρες είναι βαριές , ενώ τη βάση του κτιρίου την έκτιζαν με τσιμεντόλιθους ανεπίχριστους. Όμως με τα χρόνια αυτό αρχίζει να διαγράφεται. Με τον ερχομό των διάφορων αρχιτεκτονικών ρυθμών (Εκλεκτικισμός , Νέο-λαϊκή Αρχιτεκτονική , Μοντέρνο Κίνημα κοκ) , φτάνουν στην απογύμνωση της όψης χωρίς κανέναν διάκοσμο. Οι όψεις έχουν από τη μια μεριά αρμονία , με συμμετρικότητα στα ανοίγματα και από την άλλη μεριά μια καθαρότατη όψη. Οι εξώστες δεν είναι συνεχής , οι εσοχές και οι πρόβολοι πληθαίνουν και όπως λέει ο κύριος Λάββας , η πρόσοψη αποκτά μια κινητικότητα. Οι περισσότερες ιδιωτικές κατοικίες ακολουθούν τον Μοντερνισμό της Ευρώπης αλλά πιο πολύ προσπαθούν να ικανοποιήσουν και να καλύψουν τις βασικές ανάγκες για μια καλύτερη ποιότητα ζωής (εικ.44,45,48).

Εικ.38

Εικ.39

*Εικ.38,39 : Διώροφη κατοικία με καταστήματα στο ισόγειο , Καρπάθου και Κάσου, Πειραιάς
2020*

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Εικ.40 : Διώροφη κατοικία στις οδούς Σμυρναίου και Ήθης , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Εικ.41 : Διώροφη κατοικία στην οδό Πατριάρχου Ιωακείμ , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Εικ.42 : Διώροφη κατοικία στην οδό Μεσσηνίας 18 , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ.43 : Μονοκατοικία στην οδό Κασσάνδρας , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ.44 : Διπλοκατοικία στην οδό Λούδ Τζορτζ, Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ.45 : Διπλοκατοικία στην οδό Λούδ Τζορτζ, Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ . 46

Εικ.47

Εικ. 46,47 : Διώροφη κατοικία στην οδό Παπαναστασίου , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ.48 : Διώροφη κατοικία με κατάστημα στο ισόγειο στην οδό Βασιλέως Γεωργίου και Νεωρίων , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

2.2.5 : ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Οι πρώτες πολυκατοικίες κάνουν την εμφάνισή τους περίπου το 1930 , ενώ λόγω υψηλού κόστους απευθύνονταν κυρίως σε μεσαίες και ανώτερες κοινωνικές τάξεις καθώς και στη στέγαση των Μικρασιατών και των εσωτερικών μεταναστών στην πρωτεύουσα. Στόχος της ανοικοδόμησης αυτής , ήταν η στέγαση πολλών οικογενειών μαζί , η λύση στο πρόβλημα των εργατών από την επαρχία (εργατικές κατοικίες) και ταυτόχρονα ήταν μια επικερδής επένδυση για τους ιδιοκτήτες. Βέβαια , η πολυκατοικία δεν συνέβαλε αρκετά στην αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών , καθώς μέχρι το 1937 οικοδομήθηκαν μόνο το 14,2% πολυκατοικίες έναντι των μονώροφων οικοδομών της τάξης του 66%. Αργότερα , πολλοί θα εμπνευστούν από την πολυκατοικία και θα ξεκινήσει η ανέγερση για στέγαση από δημόσιες υπηρεσίες , γραφεία , καταστήματα κλπ. (Κολώνας , 2006)

Αρχικά , κτίζονταν πολυτελής πολυκατοικίες με Κλασικιστικό Ρυθμό (τον οποίο συναντάμε κυρίως στις εισόδους , στα κλιμακοστάσια και στην διακόσμηση της πρόσοψης) , και στη συνέχεια υιοθετούν την Μοντέρνα Αρχιτεκτονική αποβάλλοντας έτσι τα διακοσμητικά στοιχεία , δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στους όγκους του κτιρίου και τις απολήξεις του.

Οι όγκοι τους έχοντας συνήθως σχήματος Γ ή Π , αυξάνονται πιο πολύ με τη χρήση των έρκερ επεκτείνοντας έτσι τον εσωτερικό τους χώρο , το οποίο όμως καταργείται το 1937 λόγω ότι εισβάλουν στον κοινόχρηστο χώρο. Οι εξώστες ήταν ανοιχτοί , σε διάφορα μήκη ανά όροφο , όπως επίσης και οι πρόβολοι.

Όσον αφορά τις απολήξεις του κτιρίου , οι λύσεις δεν ήταν πολλές. Δηλαδή , περίοπτες πέργκολες στόλιζαν το δώμα ή κατασκεύαζαν έναν επιπλέον όροφο μικρότερων τετραγωνικών επάνω στο δώμα ή τέλος διαμόρφωναν το δώμα σε έναν απλό κήπο.

Σε γενικές γραμμές , τα χαρακτηριστικά της πολυκατοικίας είναι ότι ο φέρων σκελετός του κτιρίου είναι ορατός , η κάτοψη γίνεται πιο

ευέλικτη και η κεραμοσκεπή εξαφανίζεται και διαμορφώνεται σε επίπεδο βατό χώρο. Όλο το κτίριο αναγνωρίζεται από διαφάνεια , ομοιομορφία , λειτουργικότητα και γεωμετρία με την κατασκευή μεγάλων ανοιγμάτων στην κύρια όψη του. Κατασκευάζονται , μεγάλοι στρογγυλοί ή ορθογώνιοι φεγγίτες για τον καλύτερο φωτισμό κύριων χώρων , ξύλινα ρολά , ελεύθερα υποστυλώματα στον χώρο της εισόδου (πιλοτή) και ανελκυστήρες για την πιο άμεση πρόσβαση των ενοίκων σε κάθε όροφο (εικ.49,50,51).

Εικ.49

Εικ.50

Εικ.49,50 : Πολυκατοικία στις οδούς Ακτής Κουντουριώτη και Μεσσηνίας , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

Εικ.51 : Πολυκατοικία στην οδό Βασιλέως Παύλου , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία

2.3 : ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Όπως έγινε η αναφορά στο πρώτο κεφάλαιο για τους πρόσφυγες , με την προσέλευσή τους , από το 1924-1930 ο πληθυσμός του Πειραιά αυξήθηκε κατά 74%. Οι συνθήκες που επικρατούσαν στο λιμάνι και στο κέντρο του Πειραιά , έβαλε σε σκέψεις το ελληνικό κράτος και αποφάσισε την προσωρινή στέγασή τους σε σχολεία , εκκλησίες , σταθμούς κ.α.. Το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων ξεκινά με την κατασκευή ξύλινων κατοικιών τα οποία γκρεμίστηκαν όλα μέχρι την δεκαετία του '60 και στη συνέχεια , το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας μαζί με άλλους φορείς , προσπαθώντας να δώσει λύσεις , τους δίνει την ευκαιρία της αυτοστέγασης ή την παραχώρηση έτοιμης κατοικίας. Η αυτοστέγαση ήταν μια λύση , όπου τους δίνονταν το οικόπεδο μαζί με την οικοδομική άδεια , την τεχνική επίβλεψη και κάποια μικρή οικονομική βοήθεια έτσι ώστε να αποφύγουν την αυθαιρεσία. Η έτοιμη κατοικία είχε ως στόχο την απομάκρυνσή τους από τους υπόλοιπους αστούς και την απομάκρυνσή τους επίσης για λόγους υγιεινής. Δραπετσώνα , Καμίνια , Πειραιϊκή , Καλλιπολη , Παλιά Κοκκινιά κ.α. , είναι οι περιοχές στις οποίες κατοίκησαν οι πρόσφυγες στην περιοχή του Πειραιά (εικ.57). *(Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης , Αθήνα 1985)*

Οι προσφυγικές κατοικίες όπου κατασκευάζονταν από τους ίδιους , ήταν κυρίως μονώροφες ή διώροφες , με στέγη (τετράριχτη) ή χωρίς , ξύλινα κουφώματα , κτιστοί τοίχοι και σοβά , μόνο και μόνο για να εξασφαλίσουν τις βασικές ανάγκες τους. Οι πρώτες πολυκατοικίες κτίζονται το 1934-36 από έμπειρους αρχιτέκτονες (Λάσκαρης , Κυριακός κλπ.) με την αρχή του κινήματος του Μοντερνισμού αλλά και με όσο το δυνατό λιγότερες δαπάνες. Λιτές όψεις με μηδαμινό διάκοσμο , απλοί όγκοι (συνήθως σχήματος Π με την αυλή στο κέντρο του κτιρίου) και επαναλαμβανόμενους μικρούς προβόλους και ανοίγματα. Βοήθησε αρκετά ο νόμος περί οριζόντιας ιδιοκτησίας , επεκτείνοντας κτίρια που λόγω των οικονομικών συνθηκών των προσφύγων ήταν αδύνατο να αναπλάσουν τον διαθέσιμο χώρο τους. Παρόλα αυτά σε κάποιες περιπτώσεις , η θέληση για την επέκταση των κτισμάτων , μηδένιζε τις αυλές και τους ελεύθερους χώρους , πράγμα που υποβαθμίζει ακόμη

και σήμερα την ποιότητα ζωής (εικ.52,53,54,55,56). (Πολιτιστική
Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Αθήνα 1985)

Εικ.52

Εικ.53

Εικ.54

Εικ.52,53,54 : Προσφυγικές κατοικίες στον Πειραιά

Πηγή : www.google.gr

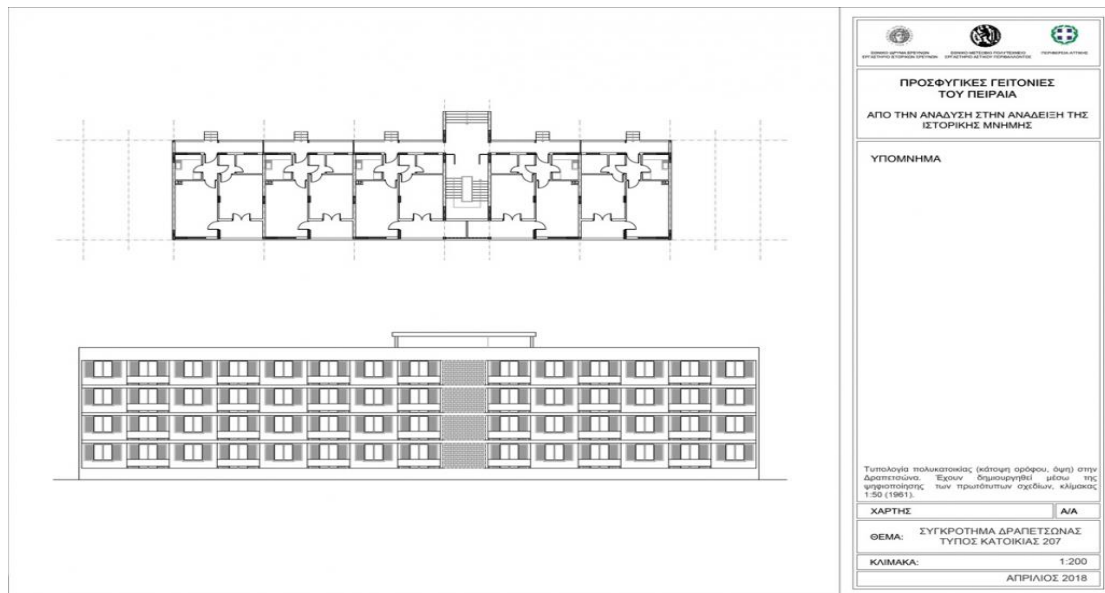
Εικ.55

Εικ.56

Εικ.55,56 : Προσφυγική κατοικία επί των οδών Ηρακλείου και Ηρακλέους στον Προφήτη Ηλία , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Εικ.57 : Όψη και κάτοψη προσφυγικής πολυκατοικίας στην Δραπετσώνα

Πηγή : www.google.gr

2.4 : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.4.1 : ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΔΟΜΗ

Από το πιο χαρακτηριστικό τεχνολογικό επίτευγμα όσον αφορά τον κατασκευαστικό τομέα μιας οικοδομικής άδειας , ειδικά εκείνης της εποχής , ήταν η εισαγωγή του οπλισμένου σκυροδέματος. Μέχρι τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα , όπου έγινε η εισαγωγή του στη χώρα μας , χρησιμοποιούσαν ως φέροντα στοιχεία την λιθοδομή και την σιδηροδοκό. Η λιθοδομή αντικαταστάθηκε από οπλισμένο σκυρόδεμα με υποστυλώματα και τοιχοποιίες και η σιδηροδοκός με πλάκες και δοκούς. Επίσης , αντικαταστάθηκε ο σοβάς (ο οποίος χρησιμοποιούνταν ως επίχρισμα στις εξωτερικές όψεις) με το αρτιφισιέλ που ουσιαστικά είναι τσιμέντο αναμιγμένο μαζί με χρώμα , ώστε να έχει μια πιο καλαίσθητη όψη το εκάστοτε κτίριο. Με τον φέρων οργανισμό να είναι πλέον ορατός , δηλαδή με την αποκοπή του από την τοιχοποιία , τους πεπεράτη να δημιουργήσουν μεγάλα ανοίγματα και εν συνεχεία να

τοποθετήσουν ξύλινα ρολά με τα οποία μπορούσαν να καλύψουν αρκετά μεγάλες επιφάνειες και να ελέγχουν έτσι τον φωτισμό του εσωτερικού χώρου. Με λίγα λόγια , μειώθηκε ο όγκος των φερόντων στοιχείων και ταυτόχρονα μειώθηκε και το κόστος κατασκευής , καθώς η κατασκευή των λιθοδομών και των σιδηροδοκών προαπαιτούσαν αρκετό χρόνο και μεγαλύτερη ποσότητα σίδηρου. Το σίδηρο ήταν εισαγόμενο προϊόν , δίνοντας την ευκαιρία να αναπτυχθεί η ελληνική οικοδομική βιομηχανία , προμηθεύοντας και τα υπόλοιπα δομικά υλικά όπως το τσιμέντο , τα σκύρα , την άμμο , τους πλίνθους , τον ασβέστη , το μάρμαρο , την οικοδομική ξυλεία , τα κεραμειτικά είδη (πλακίδια , είδη υγιεινής) και διάφορα σιδηρικά τεμάχια. Όλα τα παραπάνω οικοδομικά υλικά που ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν την περίοδο του Μεσοπολέμου , ευνόησαν την κατασκευή πολυώροφων κτιρίων καθώς και την ελληνική βιομηχανία , κάνοντας μια στροφή προς τις νέες τεχνολογίες. (εικ.58) (Μαρμαράς , 1991 , Φιλιππίδης , 1984)

Εικ.58 : Πολυκατοικία στην οδό Αλκιβιάδου , Πειραιάς 2020

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

2.4.2 : ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

Ο όρος της λειτουργικότητας έπαιξε σημαντικό ρόλο την εποχή του Μεσοπολέμου. Με την κοινωνική άνοδο των μεσοστρωμάτων της πόλης και ο συνδυασμός της έλλειψης στέγης με επαρκείς ανέσεις , με την ανάγκη για διαμονή στα αστικά κέντρα λόγω ανεπάρκειας στα δίκτυα υποδομής , μας οδηγούν σε έναν νέο τρόπο διαμονής που προσφέρει η κατοικία και τα νέα πρότυπα διαβίωσης. Αντίστοιχα , η έννοια της λειτουργίας , όσον αφορά τα δημόσια κτίρια , βασιζόταν επάνω στην σωστή διάταξη , οπότε έπρεπε να έχουν σωστό προσανατολισμό για καλύτερο φωτισμό , αερισμό , καλή ηχητική και θερμική μόνωση , ώστε να πετύχουν την καλύτερη λειτουργική εσωτερική διάρθρωση.

Συγκεκριμένα , μπορούμε να κατατάξουμε την λειτουργικότητα των κτιρίων σε τρεις φάσεις οικοδόμησης , την χρονική περίοδο 1919-1927 , την περίοδο 1928-1931 και την περίοδο 1932-1941.

A) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1919-1927

Την δεκαετία του 1920 , οι τυπικές ανέσεις ήταν περιορισμένες και αυτό γιατί κυρίως είχε να κάνει με την οικονομική άνεση του ιδιοκτήτη. Τα κτίρια που ανεγέρθηκαν επιδίωκαν την πλήρη κάλυψη του οικοπέδου , με τα μοναδικά ανοιχτά σημεία του κτιρίου να είναι οι φωταγωγοί και ένας ακάλυπτος χώρος κοντά στο όριο του οικοπέδου. Στην κατακόρυφη επικοινωνία του κτιρίου , παρατηρούμε την απουσία του ανελκυστήρα , καθώς η πρόσβαση στους υπόλοιπους ορόφους πραγματοποιείται μέσω κλιμακостаσίου , χωρίς να είναι άνετες οι διαστάσεις της σκάλας. Οι χώροι υποδοχής στρέφονται προς τον κεντρικό δρόμο ειδικά αν πρόκειται για γωνιακή κατοικία , ενώ οι υπόλοιποι χώροι όπως της ανάπαυσης , της κουζίνας και του λουτρού , τοποθετούνταν προς τη δευτερεύουσα όψη του κτιρίου εάν υπήρχε.

B) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1928-1931

Σε αυτή την περίοδο , συνεχίζει να παρατηρείται η πλήρης κάλυψη του οικοπέδου έχοντας πλέον μόνο τους φωταγωγούς για

αερισμό και φωτισμό για τα εσωτερικά δωμάτια του κτιρίου. Επίσης , στη χωροθέτηση των δωματίων δεν έχει γίνει κάποια σημαντική αλλαγή εκτός από τον χώρο της εισόδου που σιγά σιγά παύει να παίζει τον επικοινωνιακό ρόλο και να μετατρέπεται σε έναν πιο απομονωμένο χώρο από τους χώρους ανάπαυσης και της κουζίνας. Διαπιστώνεται ακόμη , ότι έχει ξεκινήσει η τοποθέτηση και η λειτουργία του ανελκυστήρα και ταυτόχρονα οι διαστάσεις του κλιμακοστασίου να μειώνονται , συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο.

Γ) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1932-1941

Σε αυτή την τελευταία χρονική περίοδο , όπως έγινε αναφορά πιο πάνω , ξεκίνησε ο μεγαλύτερος αριθμός ανοικοδόμησης πολυκατοικιών και μονοκατοικιών. Αυτή η μεταβατική περίοδος είχε ως πηγή έμπνευσης την κοσμοθεωρία της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής , όπου και κυριαρχεί. Το γεγονός της πλήρους κάλυψης του οικοπέδου και των φωταγωγών συνεχίζει και επικρατεί όπως και στις δύο προηγούμενες περιόδους. Όσον αφορά την κατακόρυφη επικοινωνία , η χρήση του ανελκυστήρα πλέον είναι πιο συχνή , χωρίς όμως να διαφαίνεται κάποια αλλαγή στις διαστάσεις του κλιμακοστασίου. Βέβαια , αλλαγές υπήρξαν στην οργάνωση της εσωτερικής λειτουργικότητας των διαμερισμάτων σε τρεις κατηγορίες όπως : α) οι χώροι της κουζίνας και της ανάπαυσης να ενώνονται μέσω ενός διαδρόμου , ο οποίος συνδεόταν με τον χώρο της εισόδου , β) ο χώρος της κουζίνας συνδέεται άμεσα με τον χώρο υποδοχής , όπως επίσης ο χώρος ανάπαυσης με τον χώρο της εισόδου και γ) ο χώρος της κουζίνας και της ανάπαυσης ενώνονται , όπως στην πρώτη περίπτωση και ταυτόχρονα ο χώρος της κουζίνας να συνδέεται άμεσα με τον χώρο υποδοχής , όπως στην δεύτερη περίπτωση.

Ο τρόπος διαμονής των κατοίκων αρχίζει να αλλάζει σημαντικά και αυτό μας δείχνει την οικονομική κατάστασή τους. Η διαχρονική μεταλλαγή στη λειτουργική διάρθρωση του κτιρίου από ένα παλαιότερο και παραδοσιακότερο σε έναν πιο καινούριο και εκσυγχρονισμένο τρόπο διαμονής , φαίνεται καθαρά στις κτιριολογικές επιλύσεις που υπήρχαν την περίοδο του Μεσοπολέμου στον αστικό κλοιό. (Μαρμαράς , 1991)

2.4.3 : ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΤΙΡΙΩΝ

Η φράση “η μορφή ακολουθεί την λειτουργία και την κατασκευή” του Αμερικάνου αρχιτέκτονα Sullivan , έμελε να μείνει στην ιστορία της αρχιτεκτονικής την περίοδο του Μεσοπολέμου. Πολλοί οπαδοί της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής πίστευαν πως αρκούσαν μόνο η λειτουργία και η κατασκευή για να αποδώσουν την σωστή μορφή και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αμέλεια της εξωτερικής εμφάνισης του κτιρίου , απογυμνώνοντάς το από τον διάκοσμο και γενικώς από την στοιχειώδη επιμέλεια των όψεων. Η εξωτερική διαμόρφωση των αστικών κτιρίων επηρεάστηκε από την κτιριοδομική νομοθεσία με την προσθήκη διαταγμάτων και την εφαρμογή του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού. Συγκεκριμένα , η συνέπεια με την εφαρμογή των μεγάλων υψών στο αστικό κέντρο μαζί με την πλήρη κάλυψη των οικοπέδων και το συνεχές οικοδομικό σύστημα , ήταν να δημιουργηθεί ένας μεγάλος οικοδομικός όγκος που επέφερε επιπτώσεις στην όψη του πολεοδομικού ιστού.

Ακόμη , η προσθήκη ενός επιπλέον ορόφου σε εσοχή στην απόληξη των κτιρίων , εφόσον παρείχε την δυνατότητα της ανεξαρτησίας από τα υπόλοιπα διαμερίσματα , η αξία του κοστολογείται πιο ακριβά. Με το πέρασμα του χρόνου όμως , οι αρχιτέκτονες κατέληξαν στη λύση της πέργολας σαν φυσική απόληξη του κτιρίου , όπου αργότερα καταργείται και αυτή , κάνοντας το δώμα απλά μια βατή επιφάνεια.

Επιπλέον , η κατασκευή κλειστών προεξοχών στις κύριες όψεις , δηλαδή τα έρκερ , σε συνδυασμό με τους συνεχείς εξώστες εισβάλουν στον δρόμο και στη συνέχεια βάζοντας σε εφαρμογή τα περιοριστικά μέτρα για την μείωσή τους , ξεκινά η κατάργησή τους.

A) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1919-1927

Σε αυτή την πρώτη περίοδο από επίπεδο μορφολογίας διαφαίνεται η εφαρμογή του Κλασικισμού και του Εκλεκτικισμού. Είναι φανερό και σαφές η οριζόντια διαίρεση της όψης των κτιρίων με το διαχωρισμό βάση , κορμός και στέψη. Η βάση των κτιρίων , μας δείχνει

έναν στιβαρό χαρακτήρα με τις οριζόντιες ραβδώσεις στο επίχρισμα , ο κορμός διαφοροποιείται από το υπόλοιπο κτίριο με τις προσθήκες έρκερ ή ανοικτών εξωστών ή παραστάδων και η στέψη των κτιρίων διαφοροποιείται με την προεξέχουσα πλάκα είτε με την απότομη διακοπή του έρκερ. Στο σύνολο του κτιρίου όμως υπήρχε μια φυσική αρμονία για τα δεδομένα της εποχής (εικ.59).

Εικ.59 : Κατοικία στην Λεωφόρο Παπαναστασίου 39 στην περιοχή της Καστέλας στον Πειραιά. Εκλεκτικισμός , Βάση-Κορμός-Στέψη

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Β) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1928-1931

Την συγκεκριμένη περίοδο με το θεσμό της οριζόντιας ιδιοκτησίας , που ουσιαστικά η εφαρμογή της ήταν περιορισμένη και χωρίς σημαντικές επιπτώσεις στην εξωτερική διαμόρφωση των κτιρίων , βλέπουμε την αρχή μιας μετάβασης προς το πιο μοντέρνο και πιο σύγχρονο μοντέλο οικοδομής. Ο Εκλεκτικισμός εφαρμόζεται με πιο απλές μορφές στις κύριες όψεις , δίνοντας βάση σε άλλα σημεία του κτιρίου , πιο απλοποιημένα και με λιγότερα διακοσμητικά στοιχεία (εικ.60).

Εικ. 60 : Κατοικία επί των οδών Βασιλέως Γεωργίου και Καρατζά στον Πειραιά. Πιο απλοποιημένη μορφή εκλεκτικισμού , με λιγότερο διακοσμητικά στοιχεία.

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

Γ) ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1932-1941

Κατά την περίοδο αυτή , είναι πλέον πιο εμφανής η απομάκρυνση από τον Εκλεκτικισμό μπαίνοντας στα μονοπάτια της οριζόντιας ιδιοκτησίας και τις αρχές του Μοντερνισμού. Πολλοί από τους αρχιτέκτονες επηρεασμένοι από τα παραπάνω , συμβάλουν ώστε η μορφολογική έκφραση του κτιρίου να εγκαταλείπει το μοντέλο της τριμερούς διαίρεσης. Τέλος , από την εξωτερική μορφολογία των κτιρίων ξεχωρίζει η οικονομική δυνατότητα των ενοίκων , καθώς τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα χρησιμοποιούν για την εγκατάστασή τους εκλεκτικιστικά πρότυπα και τα μεσαία κοινωνικά στρώματα χρησιμοποιούν κυρίως τα πρότυπα της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής και λιγότερο τα εκλεκτικιστικά (εικ.61). (Φιλυππίδης 1984 , Λάβθας Γ. 1993 , Μαρμαράς 1991)

Εικ. 61 : Κατοικία επί των οδών Σμυρναίου και Ήθης , Πειραιάς

Πηγή : Δεσφινιώτη Μαρία , 14.06.2020

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ

3.1 : ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ-ΕΞΩΘΥΡΩΝ

Μέχρι και το 1930 , έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στην διακόσμηση για την πλαισίωση των ανοιγμάτων , προτού της θέσπισης της μορφολογίας της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής.

Αρχικά , η πλαισίωση των παραθύρων κατασκευάζεται από τραβηχτό κονίαμα , το οποίο διαμορφώνει τα γείσα ή τις γωνίες , με την βοήθεια ενός καλουπιού. Συνήθως , το επάνω και το κάτω μέρος , δηλαδή το πρέκι και η ποδιά της πλαισίωσης , προεξείχαν ελαφρώς. Το μέσο του πρεκιού διακοσμείται με μία γύψινη ροζέτα , ενώ η κάθετη πλαισίωση είναι διακοσμημένη με κατακόρυφες κεκλιμένες προς το εσωτερικό ραβδώσεις (εικ.63).

Στη συνέχεια , με την χρήση της αρχής της διαφάνειας , η πλαισίωση άρχισε να απλοποιείται και να επικρατεί μόνο η προεξοχή της μαρμαροποδιάς , ενώ σε κάποιες περιπτώσεις συναντάμε μικρά γύψινα στηθαία στην ποδιά του παραθύρου (εικ.62,64).

Εικ.62 : Λεπτομέρεια στην πλαισίωση των ανοιγμάτων με γύψινο στηθαίο

Εικ.63 : Λεπτομέρεια στην πλαisiώση των ανοιγμάτων με διακοσμητικά στοιχεία σφηνοειδούς μορφής

Εικ.64 : Λεπτομέρεια στην ποδιά του ανοίγματος , προεξέχουσα μαρμαροποδιά

Στα παράθυρα τοποθετείται εξώφυλλο ή 'σκούρα' τα οποία μαζί με τα τζαμιλίκια προστάτευαν το εσωτερικό των κτιρίων από τα φυσικά φαινόμενα , την ηχομόνωση , την φωτοσκίαση κλπ. Τα 'σκούρα' ήταν ξύλινα , γαλλικού τύπου ή ρολό (σύστημα πολύ σύνηθες στις πολυκατοικίες στην Αθήνα) με εισαγωγής ξυλεία από Σουηδία. Αποτελούνταν από δύο ή τέσσερα πλαίσια αναλόγως την διάσταση του κάθε ανοίγματος και σε κάθε πλαίσιο υπήρχαν δύο ή περισσότερα τελάρα όπου μέσα σε αυτά υπάρχουν οι περσίδες. Το χρώμα τους στην κάσα ήταν διαφορετικό από τα εξώφυλλα ή και ίδιο (λευκό , κόκκινο ή πράσινο) , είτε από ελαιόχρωμα , είτε το άφηναν με το φυσικό τους χρώμα περνώντας απλά ένα βερνίκι , την ριπολίνη. Σημαντική διαπίστωση είναι ότι η ξυλεία και τα χρώματα που χρησιμοποιούσαν ήταν καλής ποιότητας αφού μέχρι και σήμερα σε κάποια κτίρια διατηρούνται (εικ.65).

Εικ.65 : Λεπτομέρεια 'σκούρων' γαλλικού τύπου

Μετά το 1920 , συναντάμε πιο συχνά και την κατασκευή φεγγίτη επάνω στην πόρτα ή στο παράθυρο για επιπλέον φωτισμό και πάνω από τα πρέκια ως ξεχωριστό άνοιγμα. Χρησιμοποιείται ως ένα απλό και σταθερό άνοιγμα με τζαμιλίκι και μετέπειτα σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνταν και ως ανοιγόμενο παράθυρο.

Παρατηρείται ότι τα ανοίγματα των φεγγιτών είναι πιο εύχρηστα στο να δοθεί επιπλέον αρχιτεκτονικό αποτύπωμα σε κάθε κτίριο της εξεταζόμενης περιόδου , λόγω ποικιλίας της σύνθεσης των σχημάτων (εικ.66,67,68,69).

Εικ.66

Εικ.67

Εικ.66,67 : Λεπτομέρειες φεγγίτη στο υπέρθυρο

Εικ.68 : Λεπτομέρεια φεγγίτη εξώθυρας

Όσον αφορά στην εξέλιξη της πλαισίωσης των εξώθυρων ακολουθείται η ίδια νοοτροπία σύνθεσης με τα παράθυρα. Παρατηρείται η πορεία καθαίρεσης αρχιτεκτονικών λεπτομερειών στη πλαισίωση (π.χ. οι ραβδώσεις στους ορθοστάτες απαλείφονται με την αλλαγή της τάσης από τον Κλασικισμό προς τον Μοντερνισμό).

Οι πιο κοινοί τύποι κατασκευής της πλαισίωσης των εξώθυρων είναι το τραβηχτό κονίαμα και η επένδυση από μάρμαρο ,οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου.

Η κατασκευή των θυρών έπρεπε να είναι στιβαρή ώστε να προστατεύουν τους ενοίκους. Συνήθως , οι περιπτώσεις ήταν δυο , δίφυλλες ξύλινες θύρες με ταμπλάδες και τζαμιλίκια και αργότερα μεταλλικές με σιδεριά και τζαμιλίκι.

Στην πρώτη περίπτωση , η ταμπλαδωτή εξώθυρα αποτελείται από πλαίσια με οριζόντιες ή κατακόρυφες τραβέρσες. Στο κάτω μέρος της θύρας στο κενό του πλαισίου τοποθετούνται ξύλινα ταμπλαδωτά φύλλα (όπου σε ορισμένες περιπτώσεις είχαν οριζόντιο ή κατακόρυφο σανίδωμα) , τα οποία ήταν διακοσμημένα με περίτεχνα πρισματικά σκαλίσματα. Στο επάνω μέρος του πλαισίου τοποθετείται υαλοπίνακας με σφυρήλατα κιγκλιδώματα διάφορων σχεδίων και ένας φεγγίτης με σταθερό τζάμι και σφυρήλατο κάγκελο. Επίσης , στο μέσο της τοποθετείται ένας οριζόντιος ταμπλάς και μια χειρολαβή κατά την οριζόντιο διάταξη. Σε όλες τις ξύλινες θύρες , λόγω του ότι ήταν εκτεθειμένες στις καιρικές συνθήκες , δινόταν ιδιαίτερη προσοχή κατασκευάζοντας έναν μικρό αναβαθμό στο δάπεδο και έναν νεροχύτη για την παρεμπόδιση του νερού και του αέρα. Η ξυλουργική τέχνη εμφανίζεται στην μορφή της θύρας με τις διάφορες διακοσμήσεις από κορνίζες , γείσα , περίτεχνα σκαλίσματα κ.α. (εικ.69,70).

Εικ.69 : Λεπτομέρεια ξύλινων εξώθυρων

Εικ.70 : Λεπτομέρεια ξύλινης ταμπλαδοτής εξώθυρας με νεροχύτη

Στην δεύτερη περίπτωση , οι εξώθυρες και ιδιαίτερα στις μοντέρνες πολυκατοικίες είναι μεταλλικές. Επομένως , έχουμε βαριές μεταλλικές θύρες από έμπειρους σιδηρουργούς με συμπαγή διατομή και επικάλυψη με αμφίπλευρη λαμαρίνα. Ήταν μονόφυλλες ή πολύφυλλες , στρεπτές , με κρυστάλλινη τζαμαρία και σφυρήλατο κάγκελο εμπνευσμένο από τον ρυθμό της Art Nouveau και της Art Deco, καθώς επίσης και στο επάνω μέρος τους υπήρχαν φεγγίτες με σταθερό τζαμάκι. Καθώς δεν υπήρχαν καλοί μηχανισμοί (μεντεσέδες) , οι μεταλλικές πόρτες ήταν βαριές και δύσχρηστες , πράγμα που μείωνε την λειτουργικότητά τους (εικ.71,72).

Εικ.71 : Λεπτομέρεια μεταλλικής εξώθυρας με σιδεριά

Εικ.72 : Λεπτομέρεια μεταλλικής εξώθυρας με χυτοσίδηρο και αμφίπλευρη λαμαρίνα

Και στις δύο περιπτώσεις , η διακόσμηση της εισόδου κατασκευαζόταν αναλόγως την οικονομική κατάσταση των ενοίκων και τις καλλιτεχνικές τάσεις εκείνης της εποχής , με επενδύσεις από πολύχρωμα μάρμαρα , με γύψινες παραστάδες ή με αρτιφισιέλ στο περίθυρο και στο υπέρθυρο και φωτιστικά (εικ.73). Συχνά βέβαια , οι εξώθυρες στεγάζονταν από έναν μικρό πρόβολο δηλαδή έναν εξώστη προ της εισόδου και ένα πλατύσκαλο κατασκευασμένο από μάρμαρο , οι οποίες ήταν καθαρά τυποποιημένες λύσεις της εποχής του Μεσοπολέμου.

Εικ.73 : Λεπτομέρεια πλαισίωσης εξώθυρας

3.2 : ΕΞΩΣΤΕΣ

Με την συμβολή των εξωστών η πρόσοψη του κτιρίου αποκτά μια κινητικότητα , καθώς ένα τμήμα της πλάκας του ορόφου ή του δώματος προεξέχει και υπάρχει άμεση πρόσβαση σε αυτό. Συνήθως , στις αστικές μονοκατοικίες και τα δημόσια κτίρια οι εξώστες δεν είναι συνεχείς , είναι διακοπτόμενοι από κατακόρυφα διακοσμητικά στοιχεία , κολώνες , φωτιστικές οριζόντιες λωρίδες ή υπερίσχυε σε κάποιες περιπτώσεις το καθαρό επίπεδο της κύριας όψης. Ήταν τοποθετημένοι και στηριγμένοι επάνω σε φουρούσια , κατασκευασμένα είτε από μάρμαρο είτε από πλίνθους εγχώριας προέλευσης.

Αναλόγως με το άνοιγμα του εξώστη τοποθετούνταν δύο ή περισσότερα φουρούσια , με το κλασσικό ελικοειδές σχήμα ή

αδιακόσμητο μάρμαρο. Αργότερα , κατασκεύαζαν με λιτό διάκοσμο φουρούσι από μπετόν , προσπαθώντας να μιμηθούν τα εκλεκτικιστικά φουρούσια με χαράξεις ή όχι (εικ.74). Στα αστικά κτίρια εξουδετερώνεται αυτό , επειδή και ήταν πολυδάπανο και υπερίσχυε η αφαιρετική μέθοδος του μοντερνισμού.

Εικ.74 : Λεπτομέρεια εξωστών με μπαρόκ φουρούσια

Η πλάκα των εξωστών ήταν κατασκευασμένη από μάρμαρο λιτής μορφής και κυμάτια στις άκρες της. Με την εκτεταμένη χρήση πλέον του σκυροδέματος , ειδικά για την κατασκευή πολυώροφων κτιρίων , οι εξώστες είναι συνεχείς από οπλισμένο σκυρόδεμα (σπανίως διακοπτόμενοι) με συμπαγή στηθαία (εικ.75) και ρυθμικά επαναλαμβανόμενοι (εικ.77) , όπως επίσης και ανοιχτοί εξώστες με διαφορετικά μήκη σε κάθε όροφο (εικ.76).

Χαρακτηριστικός κανόνας της νέας αρχιτεκτονικής και την συμβολή του Μπαχάους για τα κτίρια της περιόδου του 1930 είναι ότι το κτίριο έπρεπε να διασπαστεί από τους μεγάλους εξώστες.

Εκτός από τα στηθαία στους εξώστες , τοποθετούσαν σφυρήλατα κιγκλιδώματα με διάφορα περίτεχνα σχέδια , με ορθογωνικές ή κυκλικές διατομές και πλαισιωμένα με σιδερένιες ράβδους (εικ.78,79). Οι ορθοστάτες είναι κατασκευασμένοι από χυτοσίδηρο όπου στην κορυφή τους διακρίνονταν ένα πόμολο κλασικιστικής μορφής και στερεωμένοι στην πλάκα του εξώστη. Γενικότερα ο χυτοσίδηρος επανήλθε στην Ελλάδα με μια εντελώς διαφορετική αντίληψη και σχεδιασμό από πιο παλιά , δημιουργώντας σχέδια από τη φύση , την ζωολογία και την αρχαιοελληνική εποχή όπως ο αετός , το λιοντάρι , τα άνθη , ο μαϊάνδρος κ.α. , θέματα κοινότυπα για την συγκεκριμένη εποχή.

Εικ.75 : Λεπτομέρεια εξωστών με συμπαγή στηθαίο

Εικ 76 : Λεπτομέρεια προβόλων με χειρολαβές

Εικ.77 : Λεπτομέρεια κιγκλιδωμάτων όπου στο κέντρο των οποίων σχηματίζεται ένας δικέφαλος αετός

Εικ.78

Εικ.79

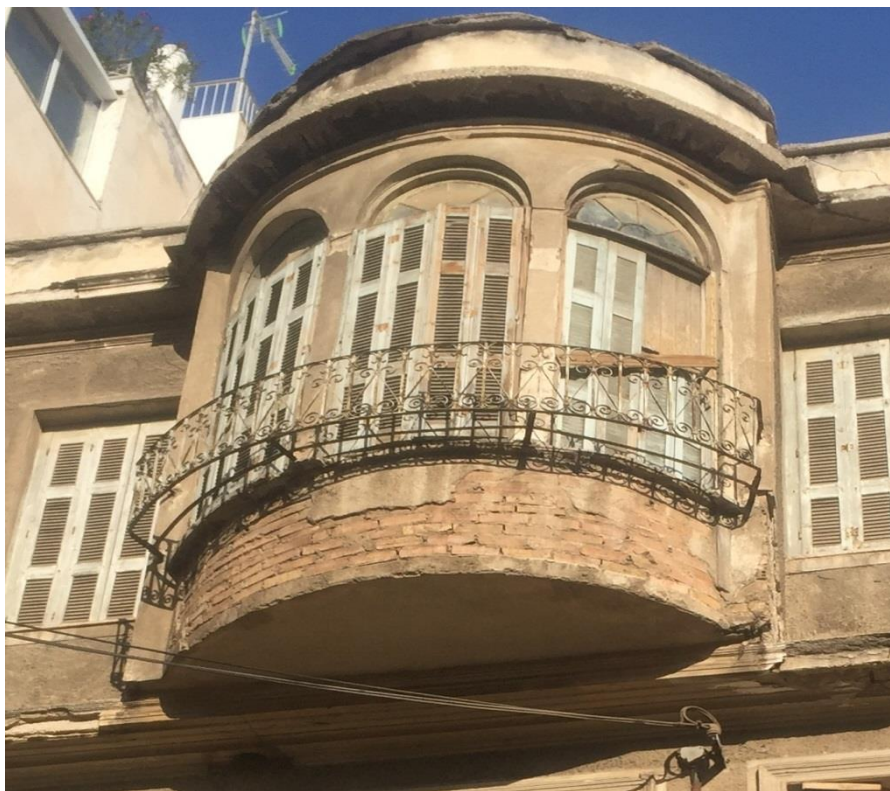
Εικ.78,79 : Λεπτομέρειες εξωστών

3.3 : ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΚΕΡ

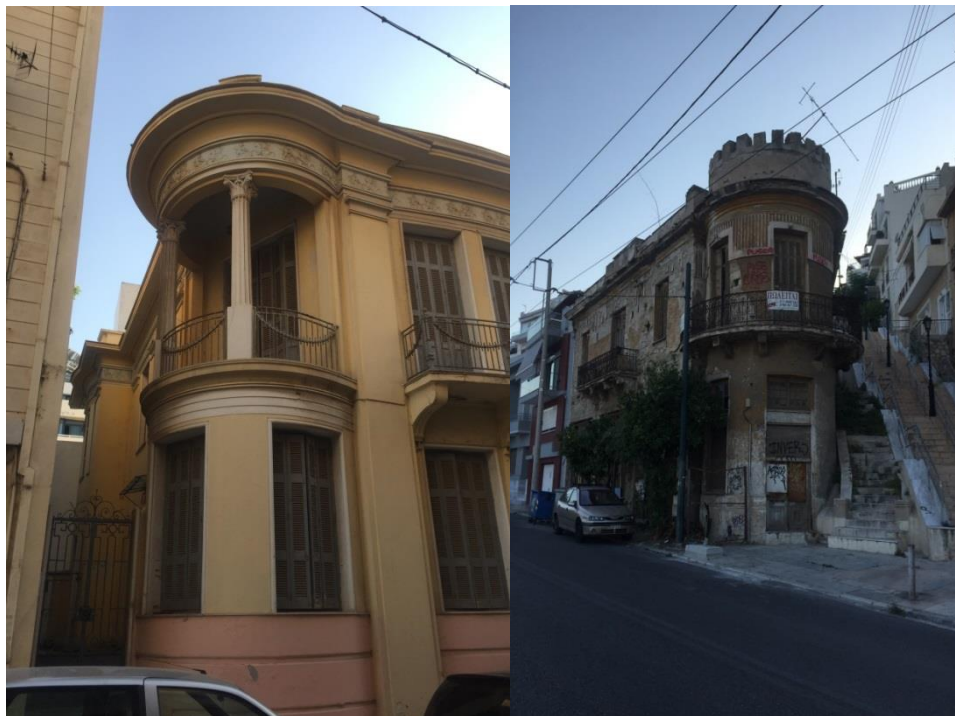
Είναι ένας γερμανικός τεχνικός χαρακτηρισμός που έχει επικρατήσει σε αρκετές χώρες και στα ελληνικά σημαίνει κλειστή προεξοχή. Ήδη γνωρίζουμε ότι η εμφάνισή τους έγινε από τον 18^ο αιώνα με τη μορφή χαγιατιών και στη συνέχεια έως και κατά τα τελευταία έτη του Μεσοπολέμου – όπου η κατασκευή τους ξεκινά να φθίνει – υπήρξαν πολλές μορφές κλειστών προεξοχών σε σχήμα πολυγωνικό , κυλινδρικό κ.α. Η δυνατότητα της κατασκευής αυτής συνέβαλε αρκετά στη διαμόρφωση των κύριων όψεων των κτιρίων και συγκεκριμένα , σε πολυώροφα κτίρια ή μονοκατοικίες με όροφο , τμηματικά σε κάθε όροφο ή μονοκόμματα προεξοχή στην απόληξη του κτιρίου. Η χρήση τους ήταν κατά βάση λειτουργική και σε επόμενη φάση τονιζόταν η αρχιτεκτονική διάρθρωσή τους. Συγκεκριμένα , με την κτιριοδομική νομοθεσία το 1923 επεκτείνοντας τον οικοδομήσιμο χώρο του ακινήτου , το μήκος τους έφτανε μέχρι 1,40μ. αυξάνοντας έτσι τον εκμεταλλεύσιμο χώρο κάθε ορόφου και σε συνδυασμό με τους μεγάλους συνεχείς εξώστες η μορφολογία των κτιρίων να αποκτά έντονες φωτοσκιάσεις. Το αποτέλεσμα ήταν φυσικά το 1937 , μετά από εισηγήσεις και τροποποιήσεις των διατάξεων του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του 1929 , να μειωθεί το πλάτος τους σε 0,40μ., οπότε και ακολούθησε η περίοδος της απλοποίησης των όψεων απογυμνώνοντας τα κτίρια από κάθε λογής διάκοσμο.

Το έρκερ είναι ένα είδος αρχιτεκτονικής προεξοχής που κατασκευαζόταν από μπετόν με πλήρη στηθαίο , λείο επίχρισμα , πλινθοδομή και μακρόστενα ανοίγματα με τζαμιλίκια και 'σκούρα' γαλλικού τύπου.

Οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες της όψης της προεξοχής αυτής διαφαινόταν από τη συνολική τους μορφή (στηθαίο , γείσο , περίτεχνα κιγκλιδώματα , διακοσμητικά στοιχεία κλπ) , λειτουργώντας ως μια «μικρογραφία» του κτιρίου τοποθετημένη συνήθως στο κεντρικό τμήμα του ή στην κύρια όψη όπου διέρχεται ο κεντρικός δρόμος , ως προβαλλόμενο στοιχείο (εικ.80,81,82,83,84).

Εικ.80

Εικ.81

Εικ.82

Εικ.80,81,82 : Λεπτομέρειες κυλινδρικού έρκερ

Εικ. 83 : Λεπτομέρεια πολυγωνικού έρκερ

Εικ.84 : Λεπτομέρεια με πολλαπλά συνεχόμενα έρκερ

3.4 : ΠΡΟΕΞΟΧΕΣ ΣΤΕΓΗΣ

Η προεξοχή της στέγης μπορεί να μεταφραστεί ως ένα συνεχές γείσο περιμετρικά της στέψης του κτιρίου. Συγκεκριμένα, στα δημόσια κτίρια όπου επικρατεί ο Κλασικισμός , υπάρχει ο πλήρης θριγκός με το επιστύλιο , την ζωφόρο , το γείσο και πιο σπάνια το καταέτιο γείσο ή αέτωμα. Διακοσμητικά στοιχεία με δωρικά κυμάτια , πρισματικά γεωμετρικά στοιχεία, ανάγλυφες ταινίες , διαμορφωμένες προεξοχές με σφηνοειδής μορφής στοιχεία στο κλειδί του τόξου του ανοίγματος κ.α. , στόλιζαν τη συνεχόμενη ζώνη με διάφορες παραστάσεις (ζωφόρο) και τον ουρανό του γείσου (εικ.85). Στα ιδιωτικά όμως κτίρια , συνήθως το έντονο προεξέχον γείσο κυριαρχεί με πιο απλές μορφές (ή ρηχό γείσο) ή να μην υπάρχει καθόλου , όπως συνέβαινε στις ανοικοδομήσεις μοντέρνων πολυκατοικιών όπου υπερίσχυε η διαφάνεια. Σε κάποιες όμως μεμονωμένες περιπτώσεις , ο θριγκός φαίνεται να στηρίζεται επάνω σε ιωνικούς κίονες αρχαιοελληνικής αρχιτεκτονικής με δύο ή περισσότερους αναλόγως τη διάμετρο του εξώστη.

Όπως τα έρκερ έτσι και οι προεξοχές της στέγης αποτελούσαν από τις πιο θετικές προσθήκες της κτιριοδομικής νομοθεσίας στην τελική διαμόρφωση των κτιρίων της μεσοπολεμικής πρωτεύουσας (εικ.86,87).

Εικ.85

Εικ.86

Εικ.87

Εικ.85,86,87 : Λεπτομέρειες στις προεξοχές στέγης

3.5 : ΣΤΗΘΑΙΑ ΔΩΜΑΤΩΝ

Συνήθως στις απολήξεις των δωμαίων των πολυκατοικιών συγκεντρωνόταν το διακοσμητικό ενδιαφέρον των αρχιτεκτόνων. Η επικάλυψη μιας μη βατής επιφάνειας του κτιρίου , συνήθως ήταν κατασκευασμένη με κεραμοσκεπή με δύο ή περισσότερα κεκλιμένα επίπεδα και σπανίως αντί της κεραμοσκεπής να τοποθετούνταν ένα μικρό στηθαίο μαζί με κάγκελο. Ακόμη , η κεράμωση της στέγης επιτυγχάνονταν με την τεχνική δετών ή κολυμβητά κεραμίδια.

Αρχικά , τα δώματα ήταν απλές οριζόντιες βατές επιφάνειες χωρίς ιδιαίτερη αισθητική , εξυπηρετώντας τους ενοίκους για τα πλυντήρια ή εγκαταστάσεις όπως οι απολήξεις κλιμακοστασίων και καπνοδόχων (εικ.88).

Εικ.88 : Λεπτομέρεια απόληξη κλιμακοστασίου

Με την κτιριοδομική νομοθεσία που εισήγαγε το μέτρο για την κατασκευή ενός επιπλέον ορόφου σε εσοχή από την πρόσοψη του κτιρίου , στερεί το κτίριο από την φυσική του απόληξη. Όπως στο κεφάλαιο 2.4.3 στην μορφολογία των κτιρίων , από την περίοδο 1925-

1941 , ξεκινά ο υπερδιπλασιασμός κατασκευής των ρετιρέ και συνεχίζεται η κορύφωσή της με την κατασκευή πέργκολας.

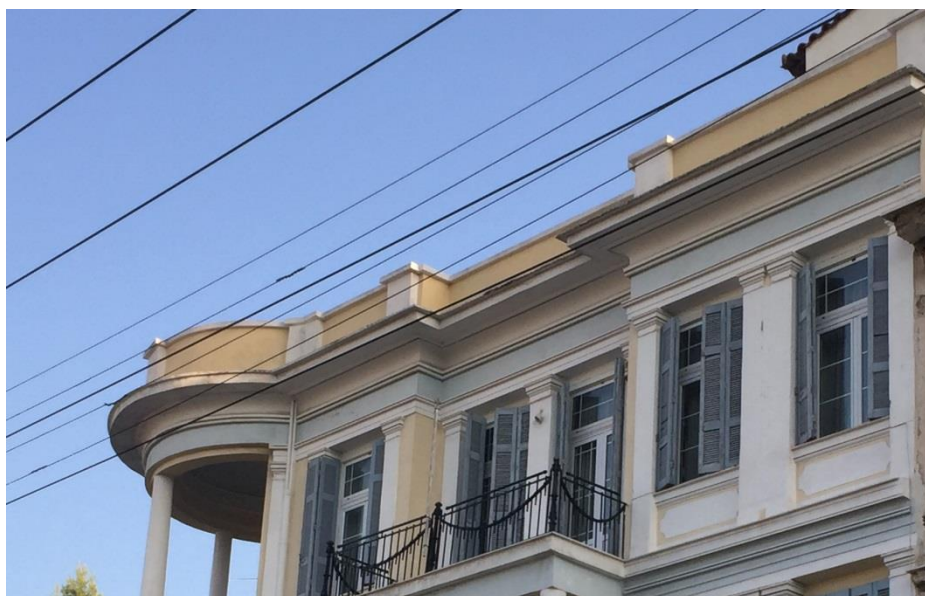
Η πέργκολα ως αρχιτεκτονική λεπτομέρεια , χωροθετείται συνήθως έκκεντρα στην επιφάνεια του δώματος , για την καλύτερη αισθητική διαμόρφωση του κτιρίου και γενικότερα της απόληξης των πολυώροφων κτιρίων.

Είναι ένα σύστημα δοκών και στύλων από μπετόν αρμέ ή ξύλινη κατασκευή στηριγμένη επάνω στο στηθαίο του δώματος , σαν να επεκτείνεται η πρόσοψη του τοίχου προς την επίστεψη του. Το στηθαίο ήταν κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα , επικαλυμμένο με τσιμεντοκονία και στην κορυφή του τοποθετούσαν μάρμαρο (εικ.89).

Εικ.89 : Λεπτομέρεια πέργκολας με υποστυλώματα από οπλισμένο σκυρόδεμα και ξύλινους δοκούς

Επιπρόσθετα , αρχιτεκτονική λεπτομέρεια συγκαταλέγεται και το στηθαίο στο δώμα του κτιρίου. Στην άνω επιφάνεια του στηθαίου χρησιμοποιούν πλάκες από μάρμαρο. Τα στηθαία στην πλειονότητα των περιπτώσεων είναι περασιά με το κύριο περίγραμμα του κτιρίου χωρίς τις προεξοχές, το οποίο προσδίδει μια ψευδαίσθηση ενός επιπλέον ορόφου (εικ.90,91).

Εικ.90

Εικ.91

Εικ.90,91 : Λεπτομέρεια στηθαίου στο δώμα του κτιρίου

Η εμφανιζόμενη ποικιλία μορφολογικών εκφράσεων στην εξωτερική διαμόρφωση του δώματος των κτιρίων , σχετίζεται άμεσα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ενοίκων και με τις

προσπάθειες των αρχιτεκτόνων να αποκαταστήσουν τη μορφολογική συνοχή με διάφορες μόνιμες κατασκευές από σπλισμένο σκυρόδεμα , δηλαδή για έναν συνδυασμό μοντέρνων και κλασικιστικών στοιχείων με ένα καλό αισθητικό αποτέλεσμα.

3.6 : ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΤΩΝ ΟΨΕΩΝ

Η περίοδος του Μεσοπολέμου διακρίνεται για τα ρυθμολογικά στοιχεία της από τα καλλιτεχνικά ρεύματα που επικρατούσαν , επηρεασμένα από τον Κυβισμό , σε διάφορες γεωμετρικές φόρμες και την διαφάνεια. Η τριμερή καθ' ύψος διαίρεση του κτιρίου βάση , κορμός και στέψη , συνδέεται άμεσα με τον ρυθμολογικό διάκοσμο , καθώς η αρχιτεκτονική τέχνη υιοθετείται κατά κόρον στον κορμό και την στέψη ενώ η βάση του κτιρίου λειτουργεί (όπως το λέει και η ίδια η λέξη) σαν βάση (ή εξέδρα) στην οποία στηρίζεται επάνω το υπόλοιπο σύνολο του κτιρίου.

Ξεκινώντας από τη βάση του κτιρίου , ήταν λιθόκτιστης κατασκευής , ημιλαξευμένη και λαξευμένη , με γωνιόλιθους , πωρόλιθους του Πειραιά ή της Αίγινας ή και επενδυμένη με μάρμαρο , δομική έκφραση της Νέας Αρχιτεκτονικής.

Ο διάκοσμος στον κορμό και την στέψη του κτιρίου , κυρίως στα δημόσια κτίρια , διαμορφώνεται με την προσθήκη γύψινων ροζετών στην τοιχοποιία , με τον κοσμήτη περιμετρικά του κτιρίου , με παραστάδες οι οποίες τονίζουν την κατακόρυφη όψη του κτιρίου , με μεταλλικούς από χυτοσίδηρο φανοστάτες , με τα εξαιρετικά αποτελέσματα από τα τραβηχτά κονιάματα και τέλος , με την χρωματιστή τσιμεντοκονία (εικ.87,88,89,90,91,92,93,94).

Τέλος , στα κτίρια όπου υιοθετούν την Μοντέρνα Αρχιτεκτονική , οι όψεις επάνω από την λίθινη κρηπίδα καλύπτονταν με επίχρισμα το οποίο βαφόταν λευκό με υδρόχρωμα (ασβέστης) ή με το χρώμα της ώχρας , χωρίς κανένα πλαστικό διάκοσμο.

Εικ.92

Εικ.93

Εικ.92,93 : Λεπτομέρεια με κατακόρυφες παραστάδες από τσιμεντοκονία

Εικ.94

Εικ.95

Εικ.96

Εικ.97

Εικ.94,95,96,97 : Λεπτομέρειες στις όψεις των κτιρίων με ροζέτες και διάφορα διακοσμητικά στοιχεία

Εικ.98

Εικ.99

Εικ.98,99 : Λεπτομέρειες με φανοστάτες

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ενδιαφέρον της εργασίας αυτής , επικεντρώνεται στο μεσοδιάστημα του Α΄ και του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου , καθώς συνυπήρξαν την δεκαετία του 1920 τρία αισθητικά ρεύματα , ο Κλασικισμός , ο Εκλεκτικισμός και ο Μοντερνισμός.

Οι αρχές του Κλασικισμού με τον πλούσιο διακοσμητικό χαρακτήρα , ο Εκλεκτικισμός με μια πιο μινιμαλιστική διάθεση από τον Κλασικισμό και ο Μοντερνισμός με την αποκοπή των διακοσμητικών στοιχείων , μπορεί να παρουσιάζονται διαφορετικά , όμως έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Ο στόχος τους ήταν να υπάρχει αρμονία στη σύνθεση των στοιχείων για την τελική μορφή της κατασκευής , καθώς και να εξυπηρετούν τις ανάγκες των ανθρώπων σε αισθητικό και λειτουργικό επίπεδο.

Υπάρχουν πολλά μεσοπολεμικά κτίρια στην περιοχή μελέτης τα οποία διασώζονται μέχρι σήμερα και κάποια άλλα δυστυχώς όχι. Αρκετά πολυώροφα κτίρια και Μέγαρα φιλοξενούν πλέον δημόσιες ή πολυεθνικές εταιρίες , διατηρημένα σε πολύ καλή κατάσταση , αναδεικνύοντας την αρχιτεκτονική έκφραση εκείνης της περιόδου. Παράλληλα , σε μερικές περιπτώσεις κτιρίων ιδιωτικού δικαίου , χρίζουν άμεση αποκατάσταση , καθώς η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες τους , τα δείχνει ερείπια και κάποια στιγμή θα οδηγηθούν στην κατεδάφισή τους.

Συμπερασματικά , οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες των κτιρίων που μελετήθηκαν , έχουν μεγάλη ποικιλία και ενδιαφέρον. Συμβαδίζοντας και με την Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική πολλοί κάτοικοι του Πειραιά , μιμήθηκαν ή διαμόρφωσαν την εμφάνιση του κτιριακού τύπου.

Παρατηρώντας τα κτίρια , αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος με τον οποίο επεξεργάζονταν τις όψεις των κτιρίων , σε συνδυασμό με τον μεγάλο όγκο τους , που έπρεπε να καλυφθεί , με διακοσμητικά στοιχεία και διαφορετικά υλικά. Η αποκόμιση που αποκτήθηκε από την

εργασία, είναι η αισθητική εντύπωση που έδιναν οι διακοσμητικές προσθήκες από τα κινήματα που επικρατούσαν , όπου διαμόρφωναν κατά βάση τις κύριες όψεις των κτιρίων αλλά και την αντίληψη και υλοποίηση των κινήσεων των Αρχιτεκτόνων εκείνης της περιόδου.

Τέλος , η κατηγοριοποίηση των αρχιτεκτονικών λεπτομερειών πραγματοποιήθηκε για την καλύτερη ανάδειξη και λειτουργία τους , καθώς είναι μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας και συμβάλλουν άμεσα στην αισθητική της πόλης του Πειραιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- 1) **Η Αθήνα στον 20ό αιώνα – 1900-1940**, Αθήνα 1985
Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης.
- 2) Κολώνας Β. (2006), **Το Μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού**, Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- 3) Κουμανούδης Ιωάννης (2002), **Η Εκάλη που έφυγε ... 1920 – 1941**, Αθήνα: ΤΕΕ.
- 4) Λάββας Γ. (1993), **19^{ος} – 20ός αιώνας. Σύντομη Ιστορία της Αρχιτεκτονικής**, University Studio Press: Θεσσαλονίκη.
- 5) Μαλικούτη Σ. (2004), **Πειραιάς 1834 – 1912, Λειτουργική συγκρότηση και πολεοδομική εξέλιξη**, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς: Αθήνα
- 6) Μαρμαράς Εμμανουήλ (1991), **Η αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας**, Αθήνα: Πολιτιστικό τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ.
- 7) Μπίρης Μ. (2003), **Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875-1925**, εκδόσεις ΜΕΛΙΣΣΑ: Αθήνα.
- 8) Πετρίδου Β. – Ζιρώ Ο. (2016) , **Τέχνες και Αρχιτεκτονική από την αναγέννηση ως τον 20^ο αιώνα** , Αθήνα: Κάλλιπος
- 9) Φιλιππίδης Δ. (1984), **Νεοελληνική Αρχιτεκτονική**, Μέλισσα: Αθήνα
- 10) <http://pireorama.blogspot.com/>
- 11) <http://www.arch.ntua.gr/>
- 12) <https://el.wikipedia.org/>
- 13) <https://mts.army.gr/el>
- 14) <https://www.google.gr/imghp?hl=el&tab=wi&ogbl>